

Södertörns högskola | Institutionen för historia
Kandidatuppsats 15 hp | Historia | vårterminen 2008

Vaxholmskonflikten och innebörden av solidaritet

– En argumentationsanalys av den svenska
pressdebatten

***The conflict in Vaxholm and the significance of
solidarity***

– An analysis of the argumentation in the Swedish press

Av: Tina Halldén
Handledare: Håkan Blomqvist

Abstract

The conflict in Vaxholm was an important event since it influenced the view upon the Swedish labour market. The entire Swedish model was questioned and questions about what the concept of solidarity stands for and for whom it is meant arose.

The Swedish union, Byggnads, was harshly criticised for having acted in a discriminating fashion towards the Latvian workers and the Latvian company Laval un Partneri. The debate in the media was intense.

My intention with this essay was to scrutinise the arguments in one of the most prestigious newspapers in Sweden, Dagens Nyheter, and to put the argumentation into a perspective of solidarity. I wanted to investigate how the different parties argued about solidarity. One of the conclusions I drew was that Byggnads needs to question their definition of solidarity and how they wish to express that in a new world more influenced by globalisation and immigrated labours.

Innehållsförteckning

Titelsida.....	sida 1
Abstract.....	sida 2
Innehållsförteckning.....	sida 3

1. Inledning

1.1 Konflikten kring Vaxholm.....	sida 5
1.2 Frågeställning och syfte.....	sida 6
1.3 Teori.....	sida 8
1.4 Forskningsmetodik och material.....	sida 10
1.5 Forskningsläge.....	sida 12

2. Bakgrund

2.1 Arbetarrörelsens uppväxt med ett fackligt löfte.....	sida 18
2.2 Arbetarrörelsens reaktioner mot utländska strejkbrytare.....	sida 19
2.3 LO:s inställning till arbetskraftsinvandring.....	sida 21
2.4 Den svenska modellen och kollektivavtalen.....	sida 23

3. Undersökning

3.1 Argumentationslinjer i Dagens Nyheter före publiceringen av Zarembas artikelserie 10 november, 2005.....	sida 25
3.1.1 Kritik mot Byggnads agerande.....	sida 26
3.1.2 Försvar av Byggnads agerande.....	sida 30
3.2 Zaremba kontra Byggnads version av skeendet i Vaxholm.....	sida 33
3.2.1 Zarembas polske rörmokare.....	sida 33
3.2.2 Byggnads bemötande av Zarembas kritik.....	sida 35
3.2.3 Fortsatt polemik kring artikelserien.....	sida 37
3.3 Argumentationslinjer i Dagens Nyheter efter publiceringen av Zarembas artikelserie 10 november, 2005.....	sida 39
3.3.1 Kritiska argumentationslinjer.....	sida 39
3.3.2 Defensiva argumentationslinjer.....	sida 41

4. Analys

4.1 Analys av argumentationslinjerna.....	sida 43
4.1.1 Kritikernas argumentation.....	sida 43
4.1.2 Den fackliga sidans argumentation.....	sida 45
4.2 Analys av Zarembas och Byggnads syn på Vaxholmsfallet.....	sida 46
4.3 Slutsatser.....	sida 48
4.4 Personlig reflektion.....	sida 49
4.5 Sammanfattning.....	sida 50

5. Käll- och litteraturförteckning

5.1 Tryckta källor.....	sida 51
5.2 Litteratur.....	sida 54
5.3 Webb.....	sida 55
5.4 Övriga källor.....	sida 55

1. Inledning

1.1 Konflikten kring Vaxholm

Den 27 maj 2004 anlätade Vaxholms kommun den lettiska byggfirman L&P Baltic Bygg AB för att bygga om Söderfjärdsskolan i Vaxholm. Det lettiska moderbolaget Laval un Partneri hyrde ut arbetskraften. Fackföreningen Byggnads kontaktade företaget i juni 2004 för att komma överens om avtal kring löne- och arbetsvillkor.

Enligt Byggnads hade man berättat att den genomsnittliga lönen för byggnadsarbetare inom den aktuella regionen var 145 kronor per timme. Det lettiska företaget uppfattade däremot detta som ett bud från Byggnads sida. Detta ansåg man från lettiskt håll vara orimligt då det skulle innebära att andra svenska företag hade lägre lönekostnader än dem. Laval un Partneri menade att man kunde gå med på avtalets lägstanivå, den så kallade stupstocken, som innebar 109 kronor per timme.¹ Parterna kunde dock inte enas kring ett avtal och under hösten tecknade Laval un Partneri istället ett kollektivavtal med det lettiska facket. Under oktober 2004 varslade Byggnads om blockad då förhandlingarna inte ledde till någon överenskommelse. Den 2 november 2004 inleddes blockaden. Efter misslyckade medlingsförhandlingar anmälde det lettiska byggföretaget Byggnads till Arbetsdomstolen, AD då med motiveringen att Byggnads stridsåtgärder varit oproportionerliga. Frågan lämnades vidare till EG-domstolen 29 april 2005.²

Byggnads ansåg att Laval un Partneri bedrev lönedumping då de lettiska arbetarna som ett hot då de accepterade alltför låg lön och risken fanns därmed att även de svenska lönerna skulle pressas ned. På Luciamorgonen 2004 blockerades infarten till byggarbetsplatsen, röda anslag om stridsåtgärderna hade satts upp och Byggnads representanter ropade ”Go home”. Detta var enligt dem inte riktat mot arbetarna utan mot företagsledningen.³

Stridsåtgärderna väckte en häftig debatt i svensk media. Byggnads agerande diskuterades och frågan om deras åtgärder var proportionella och deras syfte protektionistiskt eller kanske direkt främlingsfientligt dryftades frekvent.

Då en företrädare för LO i tv kallade den lägre betalda lettiska arbetskraften för ”sopor som borde bäras ut för att hålla rent” anmälde riksåklagaren uttalandet till justitiekanslern,

---

¹Persson, Ingvar, *Konflikten i Vaxholm. Svensk arbetsmarknad i förändring*, Premiss förlag, Kalmar, 2005, s. 20

² Ibid, s. 4-5 och Jacobsson, Cecilia, ”Bakläxa för Sverige i EU:s domstol”, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 071219, s. D2

³ Ibid, s. 40

JK för hets mot folkgrupp. JK såg tolkade inte uttalandet som en ringaktning gentemot lettiska medborgare utan ”snarare ett uttryck för LO:s missnöje med hur vissa företag agerar i samband med att de anlitar arbetstagare från vad man kan kalla låglöneländer”. JK inledde därför ingen förundersökning.⁴

Konflikten i Vaxholm var en viktig händelse då den påverkat synen på Sveriges arbetsmarknad. Hela den svenska modellen och kollektivavtalen i synnerhet började ifrågasättas och frågor om vad solidaritet är och vem som kan räkna med den väcktes.

Socialdemokraterna uttalade tidigt sitt stöd för Byggnads och LO, Landsorganisationen, samtidigt som den lettiska regeringen ansåg att fackföreningarna agerat i protektionistisk anda. Detta bidrog säkerligen till att målet fick ännu större uppmärksamhet.

Under hösten 2005 skrev journalisten Maciej Zaremba en uppmärksammad artikelserie i fem delar som kom att kallas ”Den polske rörmokaren”. Artiklarna speglar, ifrågasätter och kritiserar kraftfullt Byggnads agerande. De väckte starka känslor och häftiga diskussioner. 2006 fick Zaremba stora journalistpriset för artikelserien.

EG-domstolens dom i Vaxholmsmålet föll 18 december, 2007. Enligt domen hindrade Byggnads, genom sin blockad, den fria rörligheten för tjänster inom EU på ett omotiverat sätt. Fackliga stridsåtgärder är tillåtna, men EG-domstolen menade att de villkor Byggnads krävt av Laval un Partneri varit bättre än miniminivån och det lettiska företaget skulle ha missgynnats av dessa avtal.⁵

1.2 Frågeställning och syfte

Utifrån den så kallade Vaxholmskonflikten vill jag granska argumentationslinjerna i den offentliga debatten i media. Jag vill undersöka hur de olika parterna argumenterat för solidaritet och vilken sorts solidaritet man talar om, det vill säga för vem är den till för och på vilka villkor.

Enligt min förförståelse hade Maciej Zarembas artikelserie en stark påverkan på debatten. I artikelserien kritiserar Zaremba Byggnads för att vara osolidariska utifrån en moralisk kontext. Han är visserligen inte ensam om detta, men han ger det en annan fokus. Zaremba ifrågasätter även den svenska modellen och vad Byggnads menar att den bygger på, solidaritet eller ett nationellt egenintresse.

---

⁴ Andersson, Bosse, ”Sop-uttalande ej brott”, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051004, s. C08

⁵ Jacobsson, Cecilia, ”Bakläxa för Sverige i EU:s domstol”, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 071219, s. D2

Jag vill undersöka vilken inverkan Zarembas starkt kritiska artiklar hade på debatten då han utgår ifrån ett resonemang om solidaritet i den moraliska meningen. Dessutom finns ett globalt perspektiv i Zarembas artikelserie vilket innebär att den svenska arbetarrörelsens solidaritetsidé och hela dess anknytning till den nationella, svenska modellen ifrågasätts.

Jag utgår från hypotesen att kritiken gentemot Byggnads blev mer inriktad på solidaritet och nationalism efter publiceringen av artikelserien. Jag vill undersöka om denna hypotes stämmer och om den antagna förskjutningen i kritiken lett till en förändring av Byggnads och arbetarrörelsens argumentation och fokus. Ett antagande kan vara att Byggnads alltmer hävdar sin solidaritet. En central fråga i denna undersökning blir alltså hur frågan om solidaritet diskuterades.

Då Byggnads är ett av LO:s, Landsorganisationens, förbund är det i princip oundvikligt att inte ta med viss retorik från LO:s representanter, men undersökningens fokus ligger i huvudsak på hur Byggnads argumenterat och kritiserats.

Då Byggnads ligger under LO:s tak är det av värde att få en inblick i LO:s tidigare inställning till arbetskraftsinvandring. Detta behövs för att få en förståelse till deras ståndpunkt under Vaxholmsblockaden. 1919 beslutades det att fackföreningarna skulle bli remissinstanser för ansökningar om arbetstillstånd i Sverige.⁶ Det har ända sedan dess varit närmast en självklarhet att den svenska arbetsmarknaden ska regleras av svensk lag och svenska avtal. Vissa tillfälliga undantag har dock förekommit på 1920- 1930-talet under de stora arbetsmarknadsstriderna, då utländsk arbetskraft värvades mot fackets vilja, så som exempelvis innan skotten i Ådalen 1931. Allmän konsensus har dock varit att inte låta utländska avtal gälla, alltså avtal ingångna i enlighet med ett annat lands lagstiftning och inte internationella avtal. Det skulle radikalt förändra förutsättningarna för den svenska arbetsmarknaden. Denna historik kommer att inleda min uppsats.

Förr utgick solidaritetsbegreppet utifrån en nationell arbetsmarknad. Idag finns risken att den definitionen blir avgränsande och uteslutande. För att nå en djupare förståelse för problematiken krävs en genomgång av solidaritet som begrepp samt en kort förklaring av den svenska modellen och kollektivavtalen.

---

⁶ Blomqvist, Håkan, ”’Sverige åt svenskarna’ eller gemensam organisering?”, *Fronesis* Nr 27, 2008, s. 80

Frågeställningar:

- Vad menar LO/Byggnads med solidaritet? Hur diskuterades frågan om solidaritet under Vaxholmskonflikten, från kritikernas sida och från fackets sida? Vilken betydelse har det nationella sammanhanget?
- Vilka argumentationslinjer kan uttydas i Dagens Nyheter, från kritikernas sida och från fackets sida? Förändrades argumentationen efter Zarembas artiklar? Hur i så fall?
- Hur skiljer sig LO/Byggnads och journalisten Maciej Zarembas versioner av vad som skedde och stod på spel i Vaxholm och hur skiljer sig deras syn på solidaritet?

1.3 Teori

Då jag undersöker den fackliga arbetarrörelseargumentationen kommer jag främst att utgå från två teorier. Först kommer jag att använda mig av Zeki Yalcins teori om solidaritet och egenintresse inom LO,⁷ eller i mitt fall LO med fokus på fackföreningen Byggnads. Genom att belysa debatten vill jag problematisera ett grundläggande fackligt dilemma angående solidaritet. Jag vill föra en diskussion om hur solidaritet definieras av de olika parterna i Vaxholmsfallet, för vem solidariteten gäller och hur den bör praktiseras. En intressant aspekt är det gamla fackliga löftet att man inte ska sälja sitt arbete under det gemensamt överenskomna. Som jag kommer att visa i avsnittet med en historisk bakgrund, har de som brutit löftet tidigare betraktats som osolidariska och kanske lever liknande strömningar kvar att de inte förtjänar solidaritet på samma sätt.

Min intention är att utgå från Yalcins tes om att svensk fackföreningsrörelse snarare arbetar utifrån ett egenintresse än utifrån ett solidariskt perspektiv. Frågan om man samtidigt kan arbeta för solidaritet med ett underliggande egenintresse är komplex. För att tillfullo förstå debatten krävs en definition av solidaritet som begrepp.

Enligt Nationalencyklopedin är solidaritet både en ”känsla av samhörighet med och beredvilligt att stödja och hjälpa andra människor särskilt sådana som tillhör den egna gruppen” och en ”gemensam ansvarighet”.⁸ Idéhistorikern Sven-Eric Liedman skriver att

---

⁷ Yalcin, Zeki, *Solidaritet eller egenintresse. Landsorganisationen och invandrarna 1946-1999 - ett kapitel av svensk historia*, Stockholm, Södertörns Högskola, kommande utgivning

⁸ http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O333273&i_word=solidaritet, sökord ”solidaritet, 080502

ordet ursprungligen kommer från latin och i Frankrike talade man på 1500-talet om ”*solidariskt ansvar*” och ”*En för alla, alla för en*”.⁹

Liedman redovisar olika sätt att se på solidaritet. Ett av dem tillhör den såkallade förnuftstron där man menar att alla människor i grunden är lika.¹⁰ Denna syn innebär ett ”*verkligt och ömsesidigt beroende*”¹¹ där likheten ger sammanhållningen, en såkallad mekanisk solidaritet. Gemenskapen stannar dock vid nationens gränser. Inom den tidiga socialistiska arbetarrörelsen saknar nationsgränsen betydelse.¹²

Under 1840-talet blev ordet solidaritet ett allt viktigare ord då många av Europas länder närmade sig en revolution.¹³ Karl Marx använde sig inte initialt av ordet då det tidigare hade inkluderat hela samhället. För honom omfattade det endast samhörigheten inom arbetarklassen. Marx talade om ”*solidaritet mellan arbetare från olika yrken i alla länder*”.¹⁴

Ett annat sätt att, som Liedman tar upp, närma sig ordet solidaritet är att tala om ”*känslan av solidaritet*”. Enligt denna syn tror man även att all utveckling i samhället går mot det intellektuella. Till skillnad från förnuftstron hävdar man inte alla människors likhet. En solidaritet skapas istället genom lagar och institutioner som garanterar välfärd åt alla, en såkallad institutionaliserad solidaritet.¹⁵

Liedman kopplar även samman solidaritet med uttrycket ”*den lyckligt lottade bör vara solidarisk med de fattiga och förtryckta*”. Denna syn har växt fram ur ”*arbetarrörelsens ideal om internationell solidaritet, som innebär att arbetare stödjer utländska kamrater som råkat i trångmål [...]*”.¹⁶ Det finns dock en skillnad mellan solidaritet och välgörenhet.

”*Välgörenheten bygger på den enes beroende av den andre, solidariteten på ett ömsesidigt beroende.*”¹⁷ Detta kallar Liedman kontrastsolidaritet. Med denna, poängterar han, finns vissa svagheter som att känslan av givmildhet kan avta lika snabbt som den uppkom, om den fattige exempelvis inte lever upp till de förväntningar om godhet som ställs på honom.¹⁸

Det finns, Enligt Liedman, en problematik kring solidaritet då den kan ha en uteslutande effekt eftersom den alltid syftar till ”*’en av oss’ och ’oss’ kan inte betyda alla människor*”.¹⁹

---

⁹ Liedman Sven-Eric, *Att se sig själv i andra. Om solidaritet*, Albert Bonniers Förlag, Danmark, 1999, s. 15

¹⁰ Ibid, s. 16

¹¹ Ibid, s. 85-86

¹² Ibid, s. 38

¹³ Ibid, s. 18

¹⁴ Ibid, s. 19

¹⁵ Ibid, s. 85

¹⁶ Ibid, s. 87

¹⁷ Ibid, s. 35

¹⁸ Ibid, s. 88

¹⁹ Ibid, s. 33

Solidariteten kan ”slå över i intolerans och därmed inkräkta på friheten och söka inskränka skillnaden mellan individer och grupper”.²⁰

LO utgår från en arbetarfacklig solidaritetsidé som närmast kan liknas vid det som Liedman kallar den mekaniska solidariteten. ”Det är insikten om det gemensamma som binder människor samman i deras fackliga organisationer.” Man har gemensamma värderingar och gemensamma materiella intressen. LO poängterar att detta inte bara är ensidigt utan ömsesidigt, till skillnad från det som Liedman kallar kontrastsolidaritet. ”Därför går det inte att vara solidarisk med alla. Alla har inte samma gemensamma värderingar eller gemensamma intressen med varandra.” Som exempel nämns förhållandet mellan arbetsgivare och löntagare.²¹

Jag ämnar kombinera Yalcins tes om fackföreningsrörelsens egenintresse med Håkan Blomqvists teori om spänningen mellan det nationella och det internationalistiska när det gäller solidariteten inom arbetarrörelsen.²² Blomqvists undersökning handlar till stor del om arbetarrörelsesolidaritets spännvidd och gränser och frågan om vem den solidariteten är till för, svenska arbetare eller ”proletärer i alla länder”.

Genom att sätta in diskussionerna kring arbetskraftsinvandringen i en facklig historisk kontext, aspirerar jag även på att ge exempel på hur dagens globalisering av arbetsmarknaderna komplicerar konflikten mellan det nationella och det internationella. Det blir en spänning mellan fackföreningsrörelsens, och även arbetarrörelsens, uttalade internationalistiska mål och dess nationella ansvar.

1.4 Forskningsmetodik och material

Detta kommer främst att bli en kvalitativ diskursanalys. Den kommer dock även att innehålla en viss typ av kvantitativa bedömningar, då jag uppskattar vilka argumentationslinjer som förekommer oftare än andra och hur det förändras. Jag kommer att tolka tidigare författat material samt analysera Vaxholmskonflikten utifrån de olika argumentationslinjerna. Empirin är hämtad från Dagens Nyheter och den kommer att bestå av artiklar från Dagens Nyheter under perioden 040501-071231, det vill säga från och med våren då Vaxholms kommun anlidade Laval un Partneri till och med strax efter domslutet från EG-domstolen.²³

---

²⁰ Ibid, s. 31

²¹ Göransson, Ingemar och Holmgren, Anna, *Löftet – löntagarna och makten på arbetets marknad*, Elanders Gummessons, Falköping, 2000, s. 194

²² Blomqvist, Håkan, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, Scandbook, Falun, 2006

²³ EU-domstolen är Europeiska Gemenskapens domstol och den kallas ibland av formella skäl för EG-domstolen, vilket även jag kommer att göra här.

Jag har använt de artiklar från Dagens Nyheter som kom upp i sökmotorn ”Presstext” under sökordet ”Vaxholm”. Då jag bearbetade materialet från Dagens Nyheter delade jag in de argument, både från den kritiska och från den fackliga sidan, som förekom i störst utsträckning i olika argumentationslinjer. I notapparaten har jag angett vilken avdelning i tidningen artikeln finns i och jag har sidhänvisat utefter de olika delarna, A, B, C och D.

Journalisten Maciej Zarembas argument återfinns inte i någon av ovan nämnda kategorier då jag behandlar hans kritik i ett eget avsnitt. Detta gör jag för att tydliggöra skillnaden i kritikernas argumentation före och efter Zarembas artiklar.

Då jag bearbetade artiklarna från Dagens Nyheter noterade jag vilka argument som förekom samt hur ofta. Dock bör tilläggas att detta inte helt gör undersökningen kvantitativ då jag inledningsvis sållat bort artiklar som inte direkt berör Vaxholmskonflikten, men som ändå kanske refererar till den. Dessutom har jag avhållit mig från att analysera läsarnas insändarbrev, då detta redan är utfört i en diskursanalys från Lunds universitet. Det bör påpekas att jag i min undersökning använt mig av både nyhetsartiklar, debattinlägg och ledarsidor. Det framkommer vilken del av tidningen artikeln är hämtad från i fotnoterna Jag har valt att använda mig av även ledarsidorna då jag menar att en del av Dagens Nyheter journalister också var kritiker till Byggnads agerande. Dessutom använder jag även citat som ibland hämtats från ledarsidorna. Detta bör dock inte störa eller förvirra undersökningen.

Efter att jag kategoriserat och sorterat argumenten har jag analyserat dem utifrån de teoretiska perspektiv som presenterats ovan. Slutligen har jag presenterat kritiken samt fackföreningarnas bemötande tematiskt med en viss återkoppling till kronologin. Detta innebär att jag utgår från två tidsperioder, den före publiceringen av Zarembas artikelserie och den efter.

Jag valde Dagens Nyheter då den är en av Sveriges största och välrenommerade dagstidningar och den utgör ett viktigt forum för den politiska debatten i Sverige. Än mer relevant är dock att det var i DN som Maciej Zarembas artikelserie publicerades. Jag har tagit del av radio- och tv-sändningar, även de från perioden 040501-071231, från Statens ljud- och bildarkiv, SLBA. Angivna sökord är ”LO Vaxholm”, ”Byggnads”, ”Byggettan”, ”lettiskt”, ”LBAS”, ”Laval un Partneri”. Jag sökte även på orden ”invandrad arbetskraft” samt ”arbetskraftsinvandring” för att hitta alla program där Vaxholmsfallet kanske inte var huvudpunkten, men ändå diskuterades.

Dessa program har jag dock använt för min allmänna orientering kring debattens skull. Inledningsvis var min intention att jämföra hur debatten förts på de olika mediearenorna, men

jag har avvikit från denna intention då jag anser att debatten som fördes i etermedierna var så pass snarlik den i Dagens Nyheter.

Inledningsvis var min intention även att jämföra Byggnads externa och interna diskussion kring händelserna i Vaxholm. Ett stort bekymmer var då att få tag i mötesprotokoll, blockadanteckningar, vitböcker etcetera. På Byggnads förklarade man dock att det inte finns några protokoll då man *"inte direkt är kända för att anteckna allt"* och på Byggettan blev svaret att *"inga protokoll finns tillgängliga"*. Eftersom varken Byggnads eller Byggettan är offentliga eller statliga myndigheter kunde jag inte tilltvinga mig några handlingar.

Konsekvensen blev att jag ändrade frågeställningar och fokus i undersökningen. Jag anser det dock vara av visst intresse att ämnet uppenbarligen fortfarande är så pass känsligt att dokument inte lämnas ut till allmänheten.

Det kan vara på sin plats att poängtera att jag är medveten om att ett tillvägagångssätt vid en enskild blockad inte kan representera Byggnads rutiner vid alla andra konflikter. Inte heller är den ett bevis för hur Byggnads generella hållning till arbetskraftsinvandring ser ut. Däremot är min absoluta övertygelse att enskilda händelser och enskilda individers handlande ändå kan visa på en tendens.

1.5 Forskningsläge

Vaxholmsfallet är väldokumenterat. Det finns ett flertal avhandlingar, uppsatser och böcker som behandlar och beskriver skeendet ur olika perspektiv. Majoriteten av uppsatserna behandlar dock scenariot kring Vaxholm ur ett rättsvetenskapligt eller ett politiskt perspektiv. Dessa har jag undvikit att referera till då jag anser att de ligger för långt från mitt ämne och därmed inte tillför nämnvärt till min undersökning. Det finns även en uppsjö av tidningsartiklar, reportage samt tv- och radioinslag om konflikten. En bok som skrivits om Vaxholmsfallet är *"Konflikten i Vaxholm svensk arbetsmarknad i förändring"* av Ingvar Persson. Boken är utgiven 2005 och författaren ställer sig tydligt på fackets sida. Jag har ovan använt vissa uppgifter om datum och skeende kring Byggnads stridsåtgärder från denna.

Byggnads avdelning Byggettan gav samma år ut en skrift som heter *"Fallet Vaxholm: vi tog matchen mot ojusta regler på arbetsmarknaden"*. Fackföreningen menar att *"Konflikten handlade om själva grunden för löntagarnas trygghet på den svenska arbetsmarknaden – om kollektivavtalets vara eller icke vara"*.²⁴ Vidare anser man att *"Laval var ute efter en*

---

²⁴ Svenska Byggnadsarbetareförbundet. Byggettan, *Fallet Vaxholm: Vi tog matchen mot ojusta regler på arbetsmarknaden*, Stockholm, 2005, s. 4

konflikt”²⁵ och att ”Svenskt Näringsliv använde Laval som försökskanin för att testa hållbarheten i tryggheten på den svenska arbetsmarknaden”.²⁶ Dyliga argument framkommer även i mediedebatten som redovisas senare i min undersökning.

Historikern Håkan Blomqvist, verksam på Södertörns högskola tillika min handledare för denna uppsats, har skrivit avhandlingen ”Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen”. Denna uppsats hämtar även inspiration från Håkan Blomqvists artikel ”’Sverige åt svenskarna?’ eller gemensam organisering” som publicerats i den samhällsteoretiska tidskriften Fronesis.

Redan vid de första orden i Blomqvists avhandling förstås bokens aktualitet i dagens samhälle. ”Det går en polsk rörmokare, estnisk barnflicka och lettisk byggnadsarbetare runt Europa. Må de fastanställda klasserna darra, ty de ser ingen värld att vinna men en hel välfärdsnation att förlora! Så kanske det Kommunistiska manifestets ord kan travesteras i 2000-talets europeiska samhälle[...].”²⁷

Blomqvist undersöker ”förekomsten av en nationell socialistisk idélinje i svensk arbetarrörelse”.²⁸ Han beskriver hur rörelsen varit både nationalistisk och internationalistisk och han granskar även hur de reella förutsättningarna förhöll sig till frasen ”Proletärer i alla länder - förena er!”.²⁹ Exempelvis uppmanade marxismen redan 1848 ”proletariatet i de civiliserade länderna” att först ta tillbaka den politiska makten från överklassen och bli en nationell klass för att sedan kunna ”överskrida nationsgränserna och förena mänskligheten”.³⁰

Det Socialdemokratiska ungdomsförbundet byggdes upp under 1890-talet och dess ledande män senare kom att bli den regerande socialdemokratins makthavare. En av ungdomsförbundets dominerande argumentationslinje under 1890-talet var att det var folket som utgjorde nationen och folket bestod av arbetarna, de var de riktiga svenskarna vilka borde ha landets öde i sina händer.³¹

Zeki Yalcin, från Södertörns högskola, har undersökt LO:s hållning till invandrare och han intar ett starkt kritiskt perspektiv. Yalcin menar att LO:s bakomliggande syfte varit att

---

²⁵ Ibid, s. 6

²⁶ Ibid, s. 12

²⁷ Blomqvist, Håkan, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, Scandbook, Falun, 2006, s. 9

²⁸ Ibid, s. 22

²⁹ Blomqvist, Håkan ”’Sverige åt svenskarna’ eller gemensam organisering?”, *Fronesis* Nr 27, 2008, s. 72

³⁰ Blomqvist, Håkan, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, Scandbook, Falun, 2006, s. 128

³¹ Ibid, s. 105, 128

*”ha kontrollen över invandringen” och att ”anpassa de invandrade till de svenska förhållandena på arbetsmarknaden för att kunna kontrollera och förhindra uppkomsten av konkurrens på arbetsmarknaden.”*³² Han exemplifierar med att LO under 1950-talet föreslog att man skulle lösa problemet med arbetskraftsbrist med att de inhemska *”partiellt arbetsföra människorna”*, det vill säga kvinnor och handikappade, skulle tilldelas plats på arbetsmarknaden.³³ Yalcin menar att detta *”skulle ge LO fortsatta möjligheter att kontrollera arbetsmarknaden”*.³⁴

Vidare är Yalcin kritisk till LO:s handlingsplaner för att minska konkurrensen på den svenska arbetsmarknaden. Han menar att konsekvensen blir att vissa grupper utesluts eller åtminstone att integrationen försvagas. Zeki Yalcin för en diskussion om konkurrensbegränsning där han menar att den i förlängningen skulle kunna leda till en hel nations förfall då bristen på arbetskraft skulle kunna leda till en hämmad produktion och därmed en hämmad välfärd.³⁵ Han tillägger att det var *”för att försvara sina medlemmars kortsiktiga som långsiktiga intressen”* som LO var *”mån om att slå vakt om de nya arbetarnas inträde på arbetsmarknaden.”*

Ovan nämnda avhandlingar kommer främst att användas för uppsatsens teoretiska grund, men även för att ge en historik av arbetarrörelsens hållning och agerande gentemot arbetskraftsinvandring. Vidare har ett flertal undersökningar dock gjorts direkt i hänseende till Vaxholmsproblematiken.

Anna Johansson från Lunds universitet har gjort en diskursanalys som undersöker vad hon kallar *”det nationella identitetsskapandet”* på Dagens Nyheters insändarsidor i samband med Vaxholmskonflikten. På Dagens Nyheters hemsida publicerades 92 insändare som svar på Maciej Zarembas artikelserie.³⁶ Utifrån insändarna har Johansson analyserat förekomsten av ett vi- och dem-tänkande samt hur insändarna berättar om internationell identitet.³⁷

Johansson menar att integrationsprocessen i Europa motverkas om identiteten ständigt ska utgå från nationell tillhörighet och att det är egalt om särskiljningen är positivt eller negativt laddad. *”Ett annorlundagörande innebär alltid en gräns.”* Vidare poängterar hon att *”En känsla av gemenskap blir därmed en förutsättning för fri rörlighet”*.³⁸

---

³² Yalcin, Zeki, *Solidaritet eller egenintresse. Landsorganisationen och invandrarna 1946-1999 - ett kapitel av svensk historia*, Stockholm, Södertörns Högskola, kommande utgivning, s. 102

³³ Ibid., s. 63

³⁴ Ibid, s. 70

³⁵ Ibid, s. 43

³⁶ Johansson, Anna, *Berättelser om Sverige - En narrativ analys av nationellt identitetsskapande på Dagens Nyheters insändarsidor*, C-uppsats, Lunds Universitet, Statsvetenskapliga institutionen, 2006, s. 3

³⁷ Ibid, s. 2

³⁸ Ibid, s. 27-28

Min undersökning tangerar vid Anna Johanssons då även jag kommer att undersöka artiklar från Dagens Nyheter. Härmed bör återigen tilläggas att jag undviker att analysera just insändarna. Min ambition är att undersöka argumentationslinjerna bland de berörda parterna samt hur debatten förändras. Dessutom vill jag fokusera min undersökning på hur begreppet solidaritet används av de olika parterna i debatten.

Anna Johansson undersöker hur nyhetstidningens läsare besitter en nationell identitetskänsla genom att undersöka diskursen i deras insändarbrev. Denna uppsats kommer att beröra en tanke om nation kontra internationalism, dock ur Byggnads och LO:s hänseende, inte allmänhetens. Jag vill analysera kritikernas argumentation gentemot facket och hur denna förskjuts. Därefter vill jag utforska Byggnads argumentationslinjer utifrån den offensiv som riktas mot dem. Detta för att se om min hypotes stämmer, det vill säga att den fackliga sidan alltmer drivs åt att argumentera för solidariteten i Byggnads agerande.

Ytterligare en diskursanalys, som även utkommit i bokform, har framställts av Sofia Johansson och Anna Åström utifrån samtliga artiklar i LO-tidningen som innehåller ordet Vaxholm under perioden oktober 2004 till och med mars 2005.³⁹ Deras syfte var att undersöka LO:s syn på sig själva och på deras omvärld och de drar slutsatsen att konflikten för LO handlar om mycket mer än att Vaxholmsbygget eftersom LO ser en klar hotbild mot den svenska arbetsrätten och den svenska modellen.⁴⁰

LO:s argumentation går, enligt författarna, ut på att detta är "*ett solklart fall av lönedumpning*" och att Laval un Partneri bryter mot lagen eftersom de "*vägrar teckna ett svenskt kollektivavtal med Byggnads*".⁴¹ LO framhäver även den svenska modellens vikt och överlägsenhet.⁴²

LO:s identitetsskapande går, menar Johansson och Åström, ofta ut på att motståndarna, de andra, är borgare eller moderater. Dessa grupperns kritik uppfattas inte som seriös då LO anser att deras politik generellt är osolidarisk och "*förödande för den svenska modellen*" eftersom den strävar efter "*lönediskriminering, strejkförbud och upphävda kollektivavtal*".⁴³

Båda de ovan nämnda diskursanalyserna behandlar temat vi- och dem. För att minska det stora problemet med konkurrens mellan arbetarna har, enligt Johansson och Åström, facket

---

³⁹ Johansson, Sofia och Åström, Anna, *LO och kampen om den svenska modellen – En diskursanalys av Vaxholmskonflikten*, C-uppsats, Linköpings universitet, Institutionen för tematisk utbildning och forskning, 2005, s. 6

⁴⁰ Ibid, s. 13

⁴¹ Ibid, s. 13

⁴² Ibid, s. 29

⁴³ Ibid, s. 13, 18

strävat efter att *”skapa en rörelse präglad av solidaritet och vi-känsla”*. Men *”LO och fackföreningsrörelsen arbetar fortfarande främst på nationell nivå vilket illustreras av nationella bestämmelser, medan arbetsmarknaden idag präglas av en internationalism och rörlighet över gränserna”*. Johansson och Åström drar slutsatsen att de lettiska arbetarna inte kommer att kunna tillhöra LO:s gemenskap fullt ut, även om den lettiska byggfirman skriver på kollektivavtal. Detta eftersom de anser det vara tydligt *”att denna åtgärd är till för att hindra lönedumpning och skydda de svenska arbetarna, och inte något annat”*.⁴⁴

På LO:s hemsida hävdar man, enligt författarna, att: *”Globaliseringen rymmer enorma möjligheter för alla oss som tror på internationell solidaritet. Från LO:s sida är vi övertygade om att frihandel utifrån rättvisa och gemensamma regler kan vara ett kraftfullt verktyg för både tillväxt och välbefinnande.”* Johansson och Åström ser dock en motsatt åsiktstendens i LO-tidningens artiklar. Där återfinns en oro för att internationaliseringen i och med EU-samarbetet kan hota den svenska modellen.⁴⁵ Deras slutsats är att LO:s välfärdspolitik är förlegad och att de behöver ta hänsyn till fler dimensioner än den som involverar klass, eller arbete kontra kapital.⁴⁶

Johansson och Åström analyserar förvisso LO:s argumentation, liksom jag kommer att göra. Det som skiljer våra undersökningar är dels att jag har valt att undersöka argumentationslinjerna så som de publicerats i Dagens Nyheter istället för i LO:s eget forum LO-tidningen. Jag kommer även, i den senare analysdelen, att jämföra om argumentationen skiljer sig i de två olika publikationerna. Dessutom kommer jag att analysera argumentationslinjerna ur ett annat perspektiv än Johansson och Åström. De utgår från LO:s identitetsskapande och LO:s klivna inställning till globaliseringen. Jag utgår från spänningen mellan nationskänsla och internationalism samt egenintresse och solidaritet, där jag vill undersöka hur frågan om solidaritet ställs och utmanas.

Roger Höög, från Göteborgs universitet, har skrivit om den svenska modellen och dess nya utmaningar i just en tid av globalisering.⁴⁷ Han undersöker om modellen är förenlig med europeiska regler eller om den utgör ett hot mot målsättningen med fri rörlighet. Undersökningen fokuserar på de juridiska aspekterna kring Vaxholmsfallet. Därmed saknar

---

⁴⁴ Ibid, s. 23-24

⁴⁵ Ibid, s. 27

⁴⁶ Ibid, s. 32

⁴⁷ Höög, Roger, *Den svenska modellen och dess nya utmaningar*, D-uppsats, Göteborgs universitet, Juridiska institutionen, 2007

den delvis relevans för min undersökning då jag vill fokusera på solidaritetsidéerna och inte på de rent juridiska aspekterna.

Det är dock intressant att han poängterar att Arbetsdomstolen, AD, avfärdade facket's uppgifter om de lettiska arbetarnas ursprungsförhållanden. Med detta åsyftar han vilken lön de lettiska byggarbetarna erhöll före Byggnads intervention. Detta är dock en mycket omstridd siffra och under hela debatten uppkommer olika bud från olika sidor angående de utländska arbetarnas ursprungslön. Då ingen verkar ha lyckats få rätsida på vad som stämmer angående vilken lön letterna hade innan konflikten, avhåller jag mig från hela den delen av debatten om hur många kronor och ören det var. Jag kommer alltså inte att lägga någon värdering vid vad som stämmer. Det kan ändå vara värt att nämna att Byggnads hävdade att arbetarna bara tjänade 35 kronor per timme och detta kan förklara en del av deras utgångsläge då de vidtog stridsåtgärder mot Laval un Partneri. Tilläggas bör dock att en av de andra siffrorna som nämns från utomfackligt håll är 13700 kronor per månad plus fri mat och logi.⁴⁸

---

⁴⁸ Olauson, Erland, ”Ingen tjänar på låga löner”, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051124, B04

2. Bakgrund

2.1 Arbetarrörelsens uppväxt med ett fackligt löfte

”Vi lovar och försäkrar att aldrig någonsin under några omständigheter arbeta på sämre villkor eller till lägre lön än det vi nu lovat varandra. Vi lovar varandra detta i den djupa insikten om att om vi alla håller detta löfte så måste arbetsgivaren uppfylla våra krav!”⁴⁹

Detta, att inte konkurrera med varandra och sälja sitt arbete till underpris, är enligt LO själva grunden eller kärnan i fackföreningsrörelsens existens. *”Fackföreningarna är det organiserade löftet.”⁵⁰*

Alltsedan 1898, då de olika fackföreningarna samlades med LO som gemensamt tak, har deras inflytande vuxit.⁵¹ Kampen för kollektivavtal var redan i slutet av 1800-talet en viktig fråga och i Sverige etablerades systemet 1906, efter den såkallade decemberkompromissen mellan LO och SAF, Svenska Arbetsgivareföreningen.⁵²

Under slutet av 1800-talet rörde sig arbetskraften snarare från landsbygd till stadskärna än från utlandet till Sverige. Dessutom var det vanligt att de svenska arbetarna emigrerade till Amerika. Arbetskraftsinvandringen hade ännu inte börjat oroa varken arbetarrörelsen eller fackföreningarna.⁵³

Då första Internationalen bildades 1864 var det, enligt Håkan Blomqvist, delvis för att motverka strejkbryteriet över nationsgränserna. Målet med en internationell sammanslutning var att skapa en känsla av gemenskap samt en homogen syn på vad solidaritet var.⁵⁴ En essentiell del i begreppet solidaritet innefattade just det fackliga löftet och detta löfte skulle upprätthållas genom kollektivavtalen. Blomqvist menar att *”den fackliga praktikens själva utgångspunkt”* är att den mänskliga arbetskraften inte kan värderas utefter marknadspriset liksom andra varor. Lagen om utbud och efterfrågan kan inte appliceras på människor.⁵⁵

---

⁴⁹ Göransson, Ingemar och Holmgren, Anna, *Löftet – löntagarna och makten på arbetets marknad*, Elanders Gummessons, Falköping, 2000, s. 9

⁵⁰ Ibid, s. 5

⁵¹ Yalcin, Zeki, *Solidaritet eller egenintresse. Landsorganisationen och invandrarna 1946-1999 - ett kapitel av svensk historia*, Stockholm, Södertörns Högskola, kommande utgivning, s. 22

⁵² <http://sv.wikipedia.org/wiki/Kollektivavtal>, 080412

⁵³ Blomqvist, Håkan *”Sverige åt svenskarna’ eller gemensam organisering?”*, *Fronesis* Nr 27, 2008, s. 76

⁵⁴ Blomqvist, Håkan, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, Scandbook, Falun, 2006, s. 6

⁵⁵ Blomqvist, Håkan *”Sverige åt svenskarna’ eller gemensam organisering?”*, *Fronesis* Nr 27, 2008, s. 71

Genom att Internationalerna samlade arbetarrörelsen i ett broderskap som inte påverkades av nation eller ras stävjades nationalistiska strömningar i den form världen senare skulle få genomlida.⁵⁶

2.2 Arbetarrörelsens reaktioner mot utländska strejkbrytare

Det var på Ludvig Rössels vagnfabrik i Skåne 1901 som utländska strejkbrytare rekryterades för första gången. I ett försök att bli av med dem erbjöd de strejkande arbetarna pengar för resan hem. Överlag var nationskänslan viktigare än den internationella arbetarsolidariteten. Precis som Vaxholmskonflikten utvecklades debatten till en höger- vänsterfråga och Karlstads-Tidningen skrev *”Det är ett landsförräderi att införskriva främlingar för att ta brödet ur munnen på landets egna barn, bara därför att dessa kräva medborgerliga rättigheter”*.⁵⁷

Det kunde gå våldsamt till då utländska strejkbrytare värvades till Sverige. Ett välkänt exempel är när engelska arbetare rekryterades och 1908 anlände till Malmö med fartyget Amalthea. En av dem avled i samband med ett bombattentat. De *”ungsocialistiska attentatsmännen”* dömdes och arbetarrörelsen fördömde dådet, men händelsen kom ändå, enligt Håkan Blomqvist, att bli *”en varning mot fortsatta försök med utländska strejkbrytare”*.⁵⁸

Under den såkallade *”galizierimporten”* under 1900-talets första decennium värvades underbetalda betplockare tillfälligt till betfälten i Östergötland och Skåne. Motivet bakom rekryteringen av utländsk arbetskraft var enligt de skånska Lantmännens Arbetsgifvareförening *”de svenska arbetarnas opålitlighet”* samt risken för strejk i *”den brådsta tiden”*. Dessutom hade man i en utvärdering kommit fram till att man genom de utländska betplockarna *”haft ett medel att i viss mån motverka och reglera stegringen av de svenska arbetarnas löneanspråk”*. Håkan Blomqvist refererar till historikern Samuel Edqvist, som menar att det är viktigt att komma ihåg att de svenska arbetarna levde i en *”ohygglig situation”* och *”att förbättra villkoren blev en överlevnadsfråga där alternativet för många var emigration”*.⁵⁹

---

⁵⁶ Blomqvist, Håkan, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, Scandbook, Falun, 2006, s. 46

⁵⁷ Ibid, s. 211-213

⁵⁸ Ibid, s. 217

⁵⁹ Ibid, s. 210-211

Debatten var hetsig. ”Kapitalisterna pinade folket och drev det att emigrera för att istället importera utländska arbetare.”⁶⁰ Värner Rydén, från den socialdemokratiska ungdomsklubben, uppmanade medlemmarna att ”komma ihåg orden i Marx manifest: ’arbetare, förenen eder!’ och tillade: ’vi böra förena oss om att köra galizierna ur landet och fordra: Sverige åt svenskarna!’”⁶¹

Försöken att få betplockarna att ansluta sig fackligt var ihärdiga. Man anställde till och med en polsk student vars arbetsuppgift var att cykla mellan fälten och upplysa om strejkerna samt värva ”galizierna” till facket. Dessutom samlade fackföreningarna in pengar som de erbjöd till de betplockare som istället för att användas som strejkbrytare kunde tänka sig att återvända hem.⁶²

Därmed konkluderar Blomqvist att ”facklig agitation och värvningsförsök bland de utländska lantarbetarna” tydligen kunde ”bedrivas parallellt med att det fosterländska och främlingsfientliga temat utvecklades”. Han menar även att denna strid lade en grund till en bitterhet som skulle komma att bli långlivad inom arbetarrörelsen och forma ”dess inställning till utländsk arbetskraft överhuvudtaget”.⁶³

En konsekvens av det första världskriget 1914 var att nationsgränserna i Europa stängdes och att en friare rörlighet inte kunde uppnås förrän efter nästa världskrigs avslutande. Mellankrigstiden karaktäriserades av häftiga arbetskonflikter som skotten i Ådalen 1931 då rekryteringen av strejkbrytare ledde till en urartning av motsättningarna och fem människor sköts till döds av militär. 1927 stiftades Sveriges första utlänningslag som möjliggjorde kontroll av invandringen och denna kompletterades 1937 ”med ett visst skydd för flyktingar”. Detta innebar, enligt Håkan Blomqvist, i praktiken att man stängde de judiska flyktingarna ute då de inte tillhörde kategorin politiska flyktingar.⁶⁴ Enligt historikern Björn Horgby ”syftade (utlänningslagarna – min anmärkning) till att bevara den svenska arbetsmarknaden svensk”.⁶⁵ Sverige började bli ett invandrarland och en skiftning i landets tidigare homogenitet kunde skönjas efter kriget. Detta tack vare den ökade arbetskraftsimporten som behövdes då den svenska industrin, som inte skadats av kriget, blomstrade.⁶⁶

---

⁶⁰ Ibid, s. 124

⁶¹ Ibid, s. 214

⁶² Blomqvist, Håkan ”’Sverige åt svenskarna’ eller gemensam organisering?”, *Fronesis* Nr 27, 2008 s. 78

⁶³ Blomqvist, Håkan, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, Scandbook, Falun, 2006, s. 218, 220

⁶⁴ Blomqvist, Håkan ”’Sverige åt svenskarna’ eller gemensam organisering?”, *Fronesis* Nr 27, 2008, s. 81-82

⁶⁵ Horgby, Björn, *Dom där Främlingsfientligheten och arbetarkulturen i Norrköping 1890-1960*, Carlsson bokförlag, 1996, s. 64

⁶⁶ Yalcin, Zeki, *Solidaritet eller egenintresse. Landsorganisationen och invandrarna 1946-1999 - ett kapitel av svensk historia*, Stockholm, Södertörns Högskola, kommande utgivning, s. 10

Inom textilbranschen var det hård konkurrens om arbetskraften. För att stävja arbetskraftsbristen rekryterades baltiska arbetare.⁶⁷ Fackföreningen Textilarbetareförbundet oroade sig dock över att de baltiska arbetarna skulle acceptera för låga löner.⁶⁸ Man menade även att *”den svenska arbetskraften måste ha företrädesrätt till arbete samt att bristen på arbetskraft framför allt berodde på det låga löneläget inom branschen”*.⁶⁹ Det största problemet ansågs, enligt Björn Horgby, vara att balterna var svårorganiserade.⁷⁰ Balterna befarades även vara nazistsympatisörer då de flytt till Sverige först då den nya ryska ockupationen hade inletts.⁷¹

Under den såkallade Norrköpingsaktionen, 1945, krävde svenska Textilarbetareförbundets styrelse i Norrköping *”att alla balter skulle utvisas ur landet till sina respektive länder eller till länder dit balterna kunde tänkas emigrera och som var villiga att ta emot dem. Dessutom krävde man att de skulle vara skyldiga att organisera sig under den tid de uppehöll sig i Sverige.”*⁷²

2.3 LO:s inställning till arbetskraftsinvandring

Sveriges ekonomiska läge har varit en primär variabel för antalet invandrare efter andra världskriget.⁷³ Intressant att notera är att LO förde en human flyktingpolitik efter kriget och att man ställde sig positiv till anhörighetsinvandringen även om man samtidigt hade en restriktiv hållning till arbetskraftsinvandring.⁷⁴ I LO:s stadgar är LO:s uttalade uppgift *”att utöva den centrala ledningen av fackföreningsrörelsens strävan att tillvarata de löneanställdas intressen på arbetsmarknaden och i näringslivet”*.⁷⁵

Zeki Yalcin hävdar dock att de utländska arbetarna ansågs innebära ett hot och en ytterligare konkurrensfaktor om jobben eftersom de, genom att komma från andra och ofta sämre förhållanden, i större utsträckning var beredda att acceptera sämre arbetsvillkor och lägre löner. Detta antogs, enligt Yalcin, leda till en oro bland arbetarna och i förlängningen till och med en främlingsrädsla där den solidariska gemenskapen riskerade att ersättas av ett *”vi-och*

---

⁶⁷ Horgby, Björn, *Dom där Främlingsfientligheten och arbetarkulturen i Norrköping 1890-1960*, Carlsson bokförlag, 1996, s. 19

⁶⁸ Ibid, s. 12

⁶⁹ Ibid, s. 20

⁷⁰ Ibid, s. 10

⁷¹ Ibid, s. 17

⁷² Ibid, s. 9

⁷³ Yalcin, Zeki, *Solidaritet eller egenintresse. Landsorganisationen och invandrarna 1946-1999 - ett kapitel av svensk historia*, Stockholm, Södertörns Högskola, kommande utgivning, s. 12

⁷⁴ Ibid, s. 75

⁷⁵ Ibid, s. 32

dem-resonemang”. För uppfylla kraven LO ställt upp i stadgarna prioriterades medlemmars behov vilket i sig innebär ett egenintresse.⁷⁶

En viktig förutsättning för upprättandet av bättre arbetsvillkor var att en stor andel av arbetarna var fackligt anslutna.⁷⁷ Att vara med i facket var, under efterkrigstiden, även en moralisk självklarhet och en samhällelig plikt. De som inte var anslutna sågs, enligt Yalcin, inte på med blida ögon. Tidskriften Fackföreningsrörelsen skrev 1949 att ”*sådana tvivelaktiga figurer måste det vara en skam att tolerera och ha i sin närhet.*”⁷⁸ De som däremot organiserades skulle vara här på lika villkor som de svenska arbetarna. Dock förekom, menar yalcin, en del motsägelsefulla uttalanden, som då LO ansåg att om den utländske arbetaren av någon anledning blivit ”*arbetsförmögen*” under vistelsen skulle han eller hon kunna sändas hem igen.⁷⁹

Här kan en parallell dras till Johanssons och Åströms uppsats där de drar slutsatsen att oavsett om det lettiska företaget i Vaxholm, Laval un Partneri, skrivit på kollektivavtal skulle de lettiska arbetarna ändå inte fullt ut ha blivit en del av LO:s gemenskap.

Dessutom var, enligt Björn Horgby, en anledning till kravet på lika villkor att invandrarna inte skulle konkurrera med de svenska arbetarna. Det gällde alltså inte bara rättigheter, utan även skyldigheter. Horgby skriver att ”*Fackföreningsrörelsens restriktiva invandringspolitik kombinerades med en reforminriktad invandrarpolitik. Denna drevs delvis av egenintressen.*”⁸⁰

Generellt fokuserade fackföreningarna, enligt Håkan Blomqvist, under 1940- och 1950-talen på att de importerade arbetarna anslöts till fackliga avtal, detta var ett krav för att få arbeta i Sverige och denna ”*tvångsanslutning*” som Zeki Yalcin kallar det,⁸¹ fortsatte fram till 1960-talet då ett nytt fokus på invandrarernas behov i form av bostäder och social trygghet infann sig. Detta var enligt Blomqvist inte bara ett solidariskt tänkande. LO ansåg det nödvändigt att anpassa den växande ”*turistvandringen*” där man kunde komma till Sverige på turistvisum och senare söka arbete och arbetstillstånd på plats.⁸²

Då den statliga invandrarutredningens förslag från 1973 slog fast att arbetsgivarna skulle betala för 240 timmars undervisning i svenska för de invandrade arbetarna, förhindrade man

---

⁷⁶ Ibid, s. 33-34

⁷⁷ Ibid, s. 7

⁷⁸ Ibid, s. 68

⁷⁹ Ibid, s. 84

⁸⁰ Horgby, Björn, *Dom där Främlingsfientligheten och arbetarkulturen i Norrköping 1890-1960*, Carlsson bokförlag, 1996, s. 75

⁸¹ Yalcin, Zeki, *Solidaritet eller egenintresse. Landsorganisationen och invandrarna 1946-1999 - ett kapitel av svensk historia*, Stockholm, Södertörns Högskola, kommande utgivning, s. 69

⁸² Blomqvist, Håkan ”’Sverige åt svenskarna’ eller gemensam organisering?”, *Fronesis* Nr 27, 2008, s. 86

även, enligt Håkan Blomqvist, att ”*utländska arbetare blev till en konjunkturbuffert som höll tillbaka löneutvecklingen under goda tider*”.⁸³ Ett starkt incitament till undervisningen var också, enligt Zeki Yalcin, att informera invandrarna om hur facket arbetade i Sverige då man insett att en del av dem skärmade sig från fackligt engagemang på grund av obehagliga tidigare erfarenheter i sina hemländer.⁸⁴

2.4 Den svenska modellen och kollektivavtalen

För att undvika att regeringen skulle lagstifta kring avtalsförhandlingar och konflikter på den svenska arbetsmarknaden undertecknade LO och SAF Saltsjöbadsavtalet 1938. Detta kom att utgöra en viktig del i den svenska modellen och det ledde till att LO utökade sitt inflytande och sin status på arbetsmarknaden.⁸⁵ Gällande värvningen av utländsk arbetskraft var en fundamental riktlinje att de utländska arbetarna bara skulle anställas vid brist på inhemsk arbetskraft.⁸⁶ Den invandrade arbetskraften skulle inte skapa oordning på den svenska arbetsmarknaden.⁸⁷

Den svenska modellen är enligt Nationalencyklopedin en referens utan entydig definition. På 1930-talet talade man om ”*den svenska medelvägen mellan kapitalism och socialism*”. Då Saltsjöbadsavtalet slöts 1938 fick samförståndet mellan arbetsmarknadens parter alltmer representera modellen och under 1950-talet övergick modellen till att mer representera centrala löneförhandlingar. Även begrepp som Rehn-Meidner-modellen och jämställdhetspolitiken har fått karaktärisera modellen.⁸⁸

I allmänhet talar man ofta om samförståndet, välfärdsstaten eller det såkallade folkhemmet och den svenska arbetsrätten som tre av modellens viktigaste komponenter och det är den senare som är av intresse här. Arbetsrätten i Sverige innebär att istället för att statligt reglera och lagstifta om minimilöner, används kollektivavtal där arbetsmarknadens olika parter kommit överens om arbetsvillkor och löner. I praktiken innebär detta att det är facket, tillsammans med arbetsgivarna, som i Sverige har ansvar för att avtalsförhandlingar mellan arbetsgivare och anställd fungerar.

---

⁸³ Ibid, s. 17

⁸⁴ Yalcin, Zeki, *Solidaritet eller egenintresse. Landsorganisationen och invandrarna 1946-1999 - ett kapitel av svensk historia*, Stockholm, Södertörns Högskola, kommande utgivning, s. 87

⁸⁵ Ibid, s. 22

⁸⁶ Blomqvist, Håkan ”’Sverige åt svenskarna’ eller gemensam organisering?”, *Fronesis* Nr 27, 2008, s. 81

⁸⁷ Yalcin, Zeki, *Solidaritet eller egenintresse. Landsorganisationen och invandrarna 1946-1999 - ett kapitel av svensk historia*, Stockholm, Södertörns Högskola, kommande utgivning, s. 24

⁸⁸ http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=320462&i_word=svenska%20modellen, sökord ”den svenska modellen”, 080502

De svenska kollektivavtalen är enligt LO en stor del av den arbetarfackliga solidariteten. Om en arbetsplats har kollektivavtal innebär det att alla löntagare på den arbetsplatsen får ta del av fördelarna som avtalet innebär, exempelvis högre lön. Detta även om de inte är fackligt anslutna. LO poängterar att detta är ett medvetet val och att man vet att det kan innebära att det inte är lika lätt att uppbringa incitament för att arbetarna ska organisera sig. Samtidigt menar man att det med största sannolikhet också innebär att arbetsgivarna inte motsätter sig att deras anställda ansluter sig då det inte påverkar dem ekonomiskt.⁸⁹

Om företaget inte är medlem i någon arbetsgivarorganisation, detta gäller även utländska företag, skriver man ett enskilt så kallat hängavtal. Detta får då ersätta kollektivavtalet. Under tvisten i Vaxholm var det ett sådant hängavtal som man inte lyckades enas kring.⁹⁰

---

⁸⁹ Göransson, Ingemar och Holmgren, Anna, *Löftet – löntagarna och makten på arbetsmarknaden*, Elanders Gummessons, Falköping, 2000, s. 190-191

⁹⁰ Johansson, Sofia och Åström, Anna, *LO och kampen om den svenska modellen – En diskursanalys av Vaxholmskonflikten*, C-uppsats, Linköpings universitet, Institutionen för tematisk utbildning och forskning, 2005, s. 2-3

3. Undersökning

3.1 Argumentationslinjer i Dagens Nyheter före publiceringen av Zarembas artikelserie 10 november, 2005

Jag har valt att dela in argumenten olika argumentationslinjer från respektive sida och jag kommer att exemplifiera med uttalanden från olika kritiker och olika parter från arbetarrörelsen, det vill säga Byggnads, LO samt Socialdemokraterna. Utöver de argumentationslinjer, listade nedan, finns en del argument som inte återkommer i lika stor utsträckning. Då detta är mest framträdande vid den kritiska argumentationen före publiceringen av Maciej Zarembas artikelserie, har jag valt att endast kort beröra dem i ett eget avsnitt. Detta för att visa på att den kritiska sidan var relativt spridd i sin argumentation vid denna period.

Vidare har jag gjort en skiljelinje mellan perioden före artikelserien och perioden efter.

Kritiska argumentationslinjer:

1. Byggnads agerande var osolidariskt, protektionistiskt och nationalistiskt och intentionen var enbart att skydda de svenska arbetarna och inte de lettiska.
2. Byggnads agerar i egenintresse och utövar maktmissbruk.
3. Byggnads krävde en lön på 145 kronor per timme vilket var orimligt, de borde ha nöjt sig med 109 kronor per timme.
4. Byggnads har diskriminerat Laval un Partneri.
5. Byggnads agerande hotar den fria rörligheten av tjänster inom EU.

Defensiva argumentationslinjer:

1. Det vore osolidariskt om de lettiska arbetarna skulle ha lägre lön än de svenska, alla har lika stort värde.
2. Laval un Partneri bedrev lönedumpning vilket försvagar kollektivavtalen och därmed den svenska modellen.
3. Lettland hade orealistiska förväntningar på EU-medlemskapet och de saknar förståelse för svenska regler och svensk kultur.
4. Byggnads hade rätten på sin sida då de vidtog stridsåtgärder eftersom Laval un Partneri vägrade att skriva på kollektivavtal.

5. Svenska lagar måste gälla i Sverige.
6. Bakom konflikten låg andra intressen än Laval un Partneris, däribland Svenskt näringslivs och högerns vilja att sänka de svenska lönerna.

I den inledande debatten, före Zarembas artikelserie var de viktigaste argumentationslinjerna mot Byggnads ingripande i Vaxholm att facket diskriminerat Laval un Partneri. Byggnads anklagades för att vara protektionistiskt och för att de utgick från ett fackligt egenintresse och kanske rentav ett främlingsfientligt tänkande. Den vanligaste kritiken var dock att Byggnads blockad nu skulle bli ett hot mot den fria rörligheten av tjänster inom EU.

Man menade från fackföreningarnas håll att svenska avtal bör gälla i Sverige och detta var under perioden före Zarembas artikelserie en av fackets framträdande argumentationslinjer. Det poängterades också ofta att kollektivavtalen och den svenska modellen riskerar att urholkas om lönedumpning tillåts och att detta motiverar Byggnads stridsåtgärder.

Vissa av argumentationslinjerna tenderar att tangera vid varandra. Dessutom används flera argument i samma uttalande. Jag har därmed sorterat in dem under den argumentationslinje jag anser vara mest framträdande i respektive uttalande.

3.1.1 Kritik mot Byggnads agerande

Argumentationslinje 1: Byggnads agerande var osolidariskt, protektionistiskt och nationalistiskt och intentionen var enbart att skydda de svenska arbetarna och inte de lettiska.

Lettlands dåvarande utrikesminister Artis Pabriks menar att konflikten inte varit menad som en hjälp för arbetarna generellt, utan för de svenska arbetarna och att man i Sverige handlat protektionistiskt då man inte vill tillåta konkurrens.⁹¹ Han undrar ”*varför oroar de (Byggnads – min anmärkning) sig då inte över de lettiska arbetare som arbetar i svenska företag i Lettland, och som tjänar mycket mindre än de i Vaxholm?*”⁹²

De lettiska kritikerna menar, liksom senare Zaremba, att det inte alls är synd om Lavals arbetare eftersom de ju tjänar mer än dubbelt så mycket som de skulle ha gjort i Lettland.

---

⁹¹ Bolling, Anders, Lettisk motoffensiv i byggkonflikten, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041208, s. A10, även Andersson, Bosse, Tveksamt om Byggnads ville ha ett avtal, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051112, s. D07, även Stenberg, Ewa, SVERIGE FRÅN UTSIDAN. Balter pucklar på dumma svenskar, *Dagens Nyheter*, Fokus, 051127, s. A25

⁹² Bolling, Anders, Blockad ger EU-kris. Lettland hotar vända sig till EU-kommissionen efter stoppat skolbygge i Vaxholm, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 041129, s. C05, även Jacobsson, Cecilia, Lettisk bredsida mot svenska facket, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, , 050921, s. B10

Byggnads kritiseras för att inte ha varit måna om att skydda de lettiska arbetarna från att bli utnyttjade. Målet har varit att se efter de sina. Detta visas exempelvis av att Byggnads krävt att arbetarna ska få 145 kronor i timmen, vilket är mycket högre än vad som, enligt de lettiska kritikerna, är en realistisk möjlighet.⁹³

Peter Wolodarski är en av de journalister som på ledarsidorna kanske mest ihärdigt kritiserar Sveriges fackföreningsrörelse för att vara protektionistisk och främlingsfientlig.⁹⁴ Han definierar begreppet solidaritet i enlighet med Nordstedts ordbok som en *”känsla av samhörighet med och beredvillighet att stödja och hjälpa andra människor”*. Men för LO gäller detta, enligt honom, bara deras egna medlemmar och slutpoängen att LO inte är solidariska, utan nationalistiska.⁹⁵

Även ledarskribenten Niklas Ekdal ifrågasätter begreppet solidaritet med hänvisning till Socialdemokraterna. *”Fallet Vaxholm kan ses som ett test av 2000-talets solidariska lönepolitik.”* Av texten förstås att Ekdal inte anser att testet fallit väl ut. *”Det är kanske byggfackets uppgift att skydda medlemmarnas privilegier, men det är inte regeringens uppgift att låta svenska konsumenter och baltiska arbetare betala för dem.”*⁹⁶

Argumentationslinje 2: Byggnads agerar i egenintresse och utövar maktmissbruk.

Den 2 december 2004 förklarade även elektrikerförbundet arbetsplatsen i Vaxholm i blockad. Moderata Ungdomsförbundets, Mufs, ordförande Johan Forsell menar att *”Byggnads metoder mot de lettiska byggarbetarna i Vaxholm får Al Capone och Gudfadern att le uppe i himlen. Fackpamparna agerar som ett riktigt maffiasyndikat när de i dag tvingat även elektrikererna att delta i beskyddarverksamheten genom att ta ut dem i blockad.”*

För att understryka påståendet skickade Muf ett hästhuvud av tyg till Byggnads.⁹⁷

Enligt ledarskribenten Peter Wolodarski är hela fackföreningsrörelsen kantad av maktmissbruk och Vaxholmskonflikten handlar enbart om att *”slå vakt om det egna förhandlingssystemet”* och *”Det gäller försvaret av Byggnads modell - inte Sveriges”*.⁹⁸

---

⁹³ Carlbom, Mats, Svenska byggjobbare skyddas, de vill inte ha hit gästarbetare, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041130, s. A09, även Carlbom, Mats, Svenska byggjobbare skyddas, de vill inte ha hit gästarbetare, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041130, s. A09

⁹⁴ Wolodarski, Peter, Varning för protektionism, *Dagens Nyheter*, Ledare, 041125, s. A02

⁹⁵ Wolodarski, Peter, Kalla det inte solidaritet, *Dagens Nyheter*, Ledare, 050319, s. A02

⁹⁶ Ekdal, Niklas, Om solidariteten var på riktigt, *Dagens Nyheter*, Ledare, 051106, s. A04

⁹⁷ TT, Byggnads fick hästhuvud av Muf, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041204, s. A12

⁹⁸ Wolodarski, Peter, Byggnads göder sig själva, *Dagens Nyheter*, Ledare, 041204, s. A04, även Wolodarski, Peter, Land ska med lag byggas, *Dagens Nyheter*, Ledare, 051008, s. A04

Wolodarski skriver att det i Sverige lönar sig att *”hota, trakassera och skräna”* i hänsyftning till att Lavalns arbetare åkt hem och att Byggnads blockadvakter ropat åt dem att göra just det.⁹⁹

Argumentationslinje 4: Byggnads krävde en lön på 145 kronor per timme vilket var orimligt, de borde ha nöjt sig med 109 kronor per timme.

Laval un Partneri menar att då man redan har ett lettiskt kollektivavtal och då Byggnads krävt en lönenivå som överstiger minimilönen, är blockaden enligt EU:s regler diskriminerande.¹⁰⁰

Reginas Purva, som företräder L&P Baltic Bygg, Laval un Partneris dotterbolag, hävdar att företaget varit berett att sluta kollektivavtal med Byggnads. *”Vi var beredda att skriva på för 109 kronor i timmen, vilket är vad Byggnads gjort på andra håll i Sverige, säger hon. Men de kräver 145 kronor i timmen.”*¹⁰¹

Argumentationslinje 5: Byggnads har diskriminerat Laval un Partneri.

Framför allt menar man från lettiskt håll att *”facket ställer hårdare krav på utländska företag än på svenska”* och att det handlar om diskriminering.¹⁰²

Jan-Peter Duker från Svenskt Näringsliv talar också om diskriminering och han menar att det är *”diskriminerande att tvinga utländska företag att betala mer än kollektivavtalens minimilöner”* då det strider mot *”likabehandlingsprincipen”*.¹⁰³

Argumentationslinje 6: Byggnads agerande hotar den fria rörligheten av tjänster inom EU.

Laval un Partneris advokat, Anders Elmér, menar att Byggnads handlande strider mot EG-rätten *”Dels diskriminerar de ett utländskt företag, dels hotas den fria rörligheten i EU.”*¹⁰⁴

---

⁹⁹ Wolodarski, Peter, Mobben segrade, *Dagens Nyheter*, Ledare, 050211, s. A02

¹⁰⁰ Bolling, Anders, Laval slöt kollektivavtal efter Byggnads krav, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041217, s. A08

¹⁰¹ Carlbom, Mats, Svenska byggjobbare skyddas, de vill inte ha hit gästarbetare, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041130, s. A09, även Eriksson, Göran, Diskriminerande behandling av utländska företag, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041204, s. A12

¹⁰² Bolling, Anders, Byggnads blockad hamnar i AD. Försöket att komma överens med det lettiska byggföretaget misslyckades, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041202, s. A14

¹⁰³ Eriksson, Göran, Diskriminerande behandling av utländska företag, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041204, s. A12 även Bolling, Anders, Byggnads blockad hamnar i AD. Försöket att komma överens med det lettiska byggföretaget misslyckades, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041202, s. A14

¹⁰⁴ Carlbom Mats, Byggkonflikten trappas upp. Elektrikerna slöt upp i blockaden mot lettiska företaget, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041204, s. A12, även Andersson, Bosse, Vaxholmstvist kan ta år att lösa juridiskt, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050312, s. D09

EU-kommissionären Charlie McCreevy ”poängterade att människors rätt till fri rörlighet inom EU är en av unionens grundstenar och att Byggnads agerande går ut på att förhindra denna frihet.”¹⁰⁵ Detta väckte häftiga reaktioner från hela arbetarrörelsen och någon vecka senare poängterade kommissionen att man respekterade den svenska modellen och inte menade att angripa kollektivavtalen.¹⁰⁶ Dock tillägger McCreevy att han anser att det är ”förvånande att jag måste försvara mitt uttalande, som var ett ögonblicksverk.” Han poängterar att det är viktigt att inte göra skillnad på länder bara på grund av deras storlek och att de lettiska arbetarna ”har rätt till skydd precis som alla andra”. Här återkommer alltså återigen argument om att Byggnads agerat i protektionistisk och osolidarisk anda.

Lettlands ekonomiminister, Krisjanis Karins, menar att blockaden i Vaxholm var ”stötande” och han säger att det svenska facket inte har EU:s bästa för ögonen. ”Det svenska facket har inte förstått att idén med EU är att skapa en gemensam marknad.”¹⁰⁷

Övriga argument

Utöver ovan nämnda, ofta förekommande argumentationslinjer, förekom en hel del andra argument. Detta gjorde att kritiken inte blev så fokuserad som den kom att bli efter artikelserien.

Exempelvis menade Laval un Partneris advokat Anders Elmér att Byggnads stridsåtgärder varit alltför aggressiva och därmed inte proportionella.¹⁰⁸ Han ifrågasatte även om Arbetsdomstolen verkligen förstått EG-rätten och menade att AD ”helt bortsett från de EG-rättsliga reglerna”.¹⁰⁹ Avtalet Byggnads ville att Laval un Partneri skulle skriva på ansågs vara alltför massivt och ogenomträngligt.¹¹⁰ Dessutom anklagades Byggnads för att bedriva skrämselfpropaganda då de talade om att kollektivavtalen och den svenska modellen var hotade.¹¹¹

I augusti 2005 påbörjades en diskussion om att införa lagstadgad minimilön, för att motverka lönedumpning, där Olle Ehrlén, vd för NCC:s svenska byggverksamhet tillika dåvarande

---

¹⁰⁵ Byggnads är inte Sverige, *Dagens Nyheter*, Dagens huvudledare, 051007, s. A02

¹⁰⁶ Björklund, Marianne, EU-chef tvingas till ursäkt, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051014, s. B08

¹⁰⁷ Jacobsson, Cecilia, Lettisk breddside mot svenska facket, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, , 050921, s. B10

¹⁰⁸ Andersson, Bosse, Vaxholmstvist kan ta år att lösa juridiskt, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050312, s. D09

¹⁰⁹ Gustafsson, Sten, Vaxholmsblockaden till Högsta domstolen, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 050107, s. A17

¹¹⁰ Barkman, Clas, SVERIGE FRÅN UTSIDAN: Systembolaget och jämställdheten går på export, *Dagens Nyheter*, Fokus, 050508, s. A23

¹¹¹ Björklund, Marianne, Svensk misstro mot EU i avtalsfrågan, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051026, s. B07

ordförande i Sveriges Bygginstrumenter, uttalade att han trodde att *”Jag tror att det vore nyttigt att överväga en lagstadgad minimilön”*.¹¹²

3.1.2 Försvar av Byggnads agerande

Argumentationslinje 1: Det vore osolidariskt om de lettiska arbetarna skulle ha lägre lön än de svenska, alla har lika stort värde.

På ledarplats i DN citeras LO:s dåvarande avtalssekreterare Erland Olauson *”Vår fackliga grundprincip är glasklar. Vi ska aldrig tillåta att människor får olika lön på grund av nationalitet eller etniskt ursprung.”*¹¹³

Den dåvarande arbetslivsministern Hans Karlsson (s) får frågan om det är *”viktigare att försvara svenska kollektivavtal än att stödja de nya EU-ländernas försök att komma i kapp de rikare länderna”*? Svaret blir att *”De nya medlemsländerna ska växa, men inte på bekostnad av att arbetstagarerna i andra länder tvingas försämra sina villkor.”*¹¹⁴

Argumentationslinje 2: Laval un Partneri bedrev lönedumping vilket försvagar kollektivavtalen och därmed den svenska modellen.

Dåvarande statsminister Göran Persson menar att det fanns substans i hans uttalande om social turism angående övergångsreglerna *”det finns en risk för att vi kommer att få en underbudskonkurrens som försvagar kollektivavtalen och öppnar för fri arbetskraftsinvandring”*.¹¹⁵

Här åsyftas ett uttalande av dåvarande statsminister Göran Persson i hänseende till att EU år 2004 skulle utvidgas med tio nya stater. *”Fri rörlighet för arbetskraft vill vi ha, men inte social turism. Där får vi inte vara naiva.”* Det hade framkommit att det endast krävdes av en annan EU-medborgare att han arbetade tio timmar i veckan i Sverige för att få tillgång till

---

¹¹² Jacobsson, Cecilia, Byggbranschen vill införa minimilöner i Sverige, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050829, s. B02

¹¹³ Wolodarski, Peter, LO gör skillnad på letter och filippinier, *Dagens Nyheter*, Ledare, 041221, s. A04, även Andersson, Bosse, Fackens motståndare dominerar Vaxholmsdebatt, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051130, s. B08, även Björklund, Marianne, LO räknar med stöd från flera EU-länder i Vaxholmsfallet, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 060201, s. C06

¹¹⁴ Bolling, Anders, Vaxholm är en del av den historiska avtalskampen, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041204, s. A13, även Andersson, Bosse, LO träffar avtal med Lettland, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051015, s. D09

¹¹⁵ Carlbohm Mats, Persson stöder Byggnads blockad, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041203, s. A17

sjukvård och sociala förmåner i Sverige och Göran Persson oroades av att detta skulle kunna komma att utnyttjas.¹¹⁶

Byggnads ombudsman Lars-Göran Bromander förklarar varför blockaden i Vaxholm var nödvändig *”Det är inte så att byggnadsarbetare från exempelvis de baltiska staterna gör ett dåligt jobb. De gör bra jobb även om det inte går så fort. Men de har ofta dålig arbetsmiljö, sämre säkerhetstänkande och lägre lön. Vårt enda motmedel är blockader, sympatiblockader och strejker.”*¹¹⁷

Den dåvarande arbetslivsministern Hans Karlsson (s) menar att *”Svenska kollektivavtal är ihåliga om utländska företag systematiskt utnyttjar låga minimilöner”*.¹¹⁸

I referens till förslaget om lagstadgad minimilön säger Hans Karlsson att *”Lagstadgad minimilön pressar lönerna nedåt och öppnar för legal lönedumpning”*.¹¹⁹

Byggnads menar att lönerna på den svenska arbetsmarknaden måste skyddas. Då Olle Ehrlén från NCC:s svenska byggverksamhet föreslår att *”det vore nyttigt att överväga en lagstadgad minimilön”* blev debatten hetsig. Byggnads ordförande Hans Tilly ser *”det här som ännu en attack mot kollektivavtalen”*.¹²⁰

Argumentationslinje 3: Lettland hade orealistiska förväntningar på EU-medlemskapet och de saknar förståelse för svenska regler och svensk kultur.

Den dåvarande arbetslivsministern Hans Karlsson säger i en intervju att letterna har missförstått vad det innebär att vara med i EU och att de hade orealistiska förväntningar. Eftersom den svenska modellen skiljer sig från normen i EU är det inte märkligt att det blir kulturkrockar och modellen hotar inte alls, som kritikerna hävdar, den fria rörligheten av tjänster inom EU.¹²¹

Lars Nyberg, dåvarande utredare på LO:s internationella avdelning, förklarar varför det lettiska facket LBAS inledningsvis tagit ställning mot Byggnads. *”De var helt nya medlemmar och visste helt enkelt inte hur utstationeringsdirektivet¹²² fungerade.”* LO och

---

¹¹⁶ Larsson Lars, Göran Persson orolig för ”social turism”, *Aftonbladet*, 031121, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article177907.ab>

¹¹⁷ Sundström, Anders, Tvist om löner till lettiska snickare, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041105, s. A18

¹¹⁸ Andersson, Bosse, Kollektivavtalen måste skrivas om, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050203, s. C07

¹¹⁹ Jacobsson, Cecilia, Ingen stöd för utspel om minimilöner, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050830, s. B07

¹²⁰ Ibid, s. B07

¹²¹ Andersson, Bosse, Kollektivavtalen måste skrivas om, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050203, s. C07

¹²² Direktivet omfattar alla EU- och EES-länder och behandlar vilka arbetsvillkor som ska gälla för arbetstagare som tillfälligt utför arbete i ett annat medlemsland. I Sverige har man gjort ett tillägg till direktivet, den så kallade *lex Britannia*, som innebär att facket har rätt att vidta stridsåtgärder om man anser att social dumpning föreligger.

Byggnads tecknade ett samarbetsavtal med LBAS för att motverka social dumning i framtiden och Lars Nyberg menar att *”Nu är LBAS inställning att det är bättre att få jobb till Lettland än att exportera sin arbetskraft.”*¹²³

Argumentationslinje 4: Byggnads hade rätten på sin sida då de vidtog stridsåtgärder eftersom Laval un Partneri vägrade att skriva på kollektivavtal.

Då Laval hävdar att de redan hade ett lettiskt avtal, poängterar Byggnads att det avtalet slöts *”mer än tre månader efter det att företaget inlett avtalsförhandlingar med Byggettan”*.¹²⁴ Det är alltså, enligt dem, ett bevis på att man från Laval un Partneris håll enbart slöt det lettiska avtalet för att undkomma det svenska.

Dagens Nyheter hänvisar i en nyhetsartikel till en presskonferens där LO gav sin syn på Vaxholmskonflikten, vilken var att Laval un Partneri vägrat att skriva på kollektivavtal och innebar att Byggnads vidtagit helt lagliga stridsåtgärder.¹²⁵ Även Göran Persson menar att Byggnads agerat riktigt. *”Absolut! De är i sin fulla rätt enligt svenska kollektivavtal att vidta stridsåtgärder. Så fungerar det på svensk arbetsmarknad, och vår modell har gynnat oss väl.”*¹²⁶

I ett debattinlägg, tillsammans med dåvarande kommun- och finansmarknadsminister Sven-Erik Österberg (s), poängterar Hans Karlsson (s) att svenska avtal gäller på svenska arbetsplatser och att Byggnads stridsåtgärder var rättfärdigade. Det är dessutom *”en skyldighet för oss att se till att utländsk arbetskraft inte får sämre villkor än svenskar”*. Kollektivavtalen är det grundläggande sätt, enligt dem, detta kan ske på.¹²⁷

Argumentationslinje 5: Svenska lagar måste gälla i Sverige.

Byggettans dåvarande ordförande Torgny Johansson anser att Vaxholmskonflikten är viktig. *”Det handlar om den svenska modellens framtid. Ska avtal och lagar gälla i Sverige eller inte?”*¹²⁸ Byggnads dåvarande ordförande Hans Tilly förklarar att åtta av tio svenska

---

¹²³ Andersson, Bosse, LO träffar avtal med Lettland, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051015, s. D09

¹²⁴ Bolling, Anders, Laval slöt kollektivavtal efter Byggnads krav, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041217, s. A08

¹²⁵ Carlbom Mats, Byggnadskonflikten trappas upp. Elektrikerna slöt upp i blockaden mot lettiska företaget, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041204, s. A12, även Andersson, Bosse, Vaxholmstvist kan ta år att lösa juridiskt, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050312, s. D09

¹²⁶ Carlbom Mats, Persson stöder Byggnads blockad, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041203, s. A17

¹²⁷ Karlsson, Hans och Österberg, Sven-Erik, Ny lagstiftning ska säkra villkor enligt kollektivavtal, *Dagens Nyheter*, Debatt, 050407, A06

¹²⁸ Carlbom Mats, Byggnadskonflikten trappas upp. Elektrikerna slöt upp i blockaden mot lettiska företaget, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041204, s. A12

stödjer att svenska kollektivavtal ska gälla i Sverige, detta enligt en Sifo-undersökning de låtit göra.¹²⁹

Den dåvarande arbetslivsministern Hans Karlsson menar att *”Vill man vara här ska man följa vår modell. Gör man inte det får man stå ut med stridsåtgärder.”*¹³⁰ Även Wanja Lundby-Wedin säger *”På svensk arbetsmarknad ska gälla svenska kollektivavtal för alla”*.¹³¹

Argumentationslinje 6: Bakom konflikten låg andra intressen än Laval och Partneris, däribland Svenskt näringslivs och högerens vilja att sänka de svenska lönerna.

Hans Karlsson (s) teoretiserar i en intervju kring om den lettiska regeringen är inblandad i konflikten då det *”mycket snabbt (blev – min anmärkning) en regeringsfråga”*.¹³²

En annan socialdemokratisk ledamot med samma efternamn, Anders Karlsson, sade då riksdagen debatterade kollektivavtalen att *”Vi vill använda EU:s utvidgning för att höja levnadsstandarden i de nya länderna, de (borgerliga – min anmärkning) vill använda den för att sänka löner i Sverige, det är vad det handlar om”*.¹³³ Här menar man alltså från socialdemokratiskt håll att detta är en höger- vänsterfråga.

3.2 Zaremba kontra Byggnads version av skeendet i Vaxholm.

3.2.1 Zarembas polske rörmokare

DN-journalisten Maciej Zaremba provocerade och väckte starka känslor med sin artikelserie i fem delar. I den första drar han en parallell till gångna tider då arbetarna ansågs revolutionsbenägna och skrämmande och han menar att rädslan för dem ogrundat finns kvar. *”Det förfärande med honom (arbetaren – min anmärkning) är att han bara vill arbeta. Det är i sanning inte mycket han begär. Och det är just det som är problemet. Han begär för litet.”*

Zaremba problematiserar kring patientturismen, det vill säga då man reser till ett annat land där sjukvård dels är billigare och där även vårdköerna kan vara kortare. Han menar att

---

¹²⁹ Andersson, Bosse, Byggblockad hindrar inte polskt företag, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050309, s. B06

¹³⁰ Jacobsson, Cecilia, Ingen stöd för utspel om minimilöner, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050830, s. B07

¹³¹ Jacobsson, Cecilia, Tusentals till försvar för kollektivavtalen, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050318, s. C04

¹³² Andersson, Bosse, Kollektivavtalen måste skrivas om, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050203, s. C07

¹³³ Bolling, Anders, Totalt stöd för svensk modell. Högt moraliskt tonläge när riksdagen debatterade kollektivavtal, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041218, s. A12

konkurrensen skulle kunna vara av godo ”eftersom den avslöjar misshushållning. Den svenska patienten står inte i kö för att det fattas läkare utan för att landstinget inte lyckats planera in honom samtidigt med doktorn.” Konkurrensen skulle även kunna vara av ondo då den ”dränerar systemen, skapar orättvisor eller hotar välfärden”. Det framgår dock att detta inte är förenligt med Zarembas mening.

Gällande Vaxholm menar Zaremba att Byggnads intention inte var att skydda de lettiska arbetarna, utan de svenska privilegierna. Zaremba ifrågasätter den svenska modellen. ”Jag måste erkänna att jag börjar få svårt för den svenska modellen, om det är Vaxholm som är mönstret. Jag kan ha missat nåt, men har inte lyckats hitta ett enda annat fall i Europa där ett arbetarparti ställt sig bakom en liknande utmobbing av klassbröder.”¹³⁴

Den andra artikeln är den som mest, direkt, fokuserar på Vaxholmsfallet. Rädslan på regeringsnivå för en anstormning av ”sociala turister” får här ersätta exemplet med den skrämmande arbetaren från den första artikeln. Zaremba fortsätter ”Men de (”sociala turisterna”, min - anmärkning) kom aldrig. I stället kom människor som ville göra rätt för sig. Till en lön som (från deras synpunkt) gjorde det värt besväret. Det var då som paniken bröt ut.” Zaremba har talat med en av de letter som arbetade i Vaxholm. Han säger ”Skriv att jag inte hyser agg till någon. Livet är sådant.” och ”Människan är människans varg. Alla värnar om sitt.”

Byggettans Torgny Johansson blåljuger enligt Zaremba då han förnekar att Byggnads krävt att de lettiska arbetarnas lön skulle vara 145 kronor i timmen. Vidare menar Zaremba att svenska företag inte ställs inför liknande ”krav under hot om blockad” som Laval un Partneri, detta efter en rundringning han gjort till byggmästarföreningar. Zaremba undrar också vem som representerar den svenska modellen och menar att så länge det ”inte besvaras kan ingen veta vad som menas med parollerna ’Kräv svenskt kollektivavtal’ eller ’Lika lön för lika arbete’. Om Vaxholm är förebilden betyder det faktiskt ’stick!’.”¹³⁵ Det är två punkter som främst kritiserar, dels att Byggnads inte kommunicerade med de lettiska arbetarna och dels att de agerat protektionistiskt och främlingsfientligt.

I den tredje artikeln tar Zaremba upp andra händelser, som inte rör Vaxholmsfallet, men som han menar ger en förklaring till en rättfärdigad ilska gentemot svenskarna.

Byggnads framstår i artikeln som utvisare av arbetare utan uppehållstillstånd. ”Då kan det hända att svensken som bett dem lägga om taket är försvunnen på avlöningsdagen. I stället

---

¹³⁴ Zaremba, Maciej, Den polske rörmokaren, del 1: Spöket kör en liten bil med utländska skyltar, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051110, s. B08

¹³⁵ Zaremba, Maciej, Den polske rörmokaren, del 2: Skolbygget blev ett europeiskt ödesdrama, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051111, s. B08

anländer en ombudsman från Byggnads som ser till de blir utvisade samma dag.” Zaremba refererar till Knuts Skujenieks, en lettisk poet ”Han tror att solidariteten kommer tillbaka, men först måste de rika få det lite sämre och letterna litet bättre”.¹³⁶

Den näst sista artikeln analyserar Byggnads annonskampanj från 2005 där en man med bygghjälm får posera likt Anna Nicole Smith till texten *”Utnyttjad gästarbetare 39;90/tim. Kollektivavtal för rättvisa villkor.”* Zaremba menar att annonsen avhumaniserar de utländska arbetarna då den vita bakgrunden på bilden, enligt honom, får symbolisera att de inte har någon bakgrund eller personlighet. Han är hård i sin kritik då han säger att det framstår som om *”Utlänningen bedriver hor med sin arbetskraft – och dessutom för billigt.”*

Zaremba drar även historiska paralleller och menar att en anledning till Sveriges välfärd ligger i det faktum att vi valde att *”passa när demokratin stod mot diktaturen”*. Här åsyftas Sveriges ”neutralitet” under andra världskriget. Zaremba menar även att de lettiska arbetarna framställts som osolidariska av det svenska facket. *”Byggnads låter förstå att utlänningen förutom lägre löner även för med sig undermålig moral in i landet. Dessa människor tänker bara på sitt, de missaktar principen om ’lika lön för lika arbete’ och är emellanåt ointresserade av skatter.”¹³⁷*

I den sista artikeln i serien kritiserar Zaremba AD, Arbetsdomstolen för att inte vara rättvis och han ifrågasätter hela den svenska modellen. Han anser att facket har för stor makt i Sverige. Han insinuerar också att Byggettan främst är intresserad av att sluta sina egna avtal då detta innebär inkomster för facket.¹³⁸

3.2.2 Byggnads bemötande av Zarembas kritik

Byggnads har gett ut ett häfte där de förklarar hur de ser på Zarembas artiklar. Fackföreningen förklarar att anledningen till att *”det är ett problem om den utländska arbetstagaren begär för lite i lön”* är att facket *”kämpar för lika villkor”* och att alla bör få *”lika lön för lika arbete”*. Fortsättningen lyder *”Vi tycker helt enkelt att om man arbetar i Sverige så är det här man ska ha råd att betala hyra och köpa mat. Därför är det rimligt att man utgår från de lönenivåer som gäller i Sverige.”¹³⁹*

---

¹³⁶ Zaremba, Maciej, Den polske rörmokaren, del 3: I landet Nenezimigs är det inte så noga, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051115, s. B06

¹³⁷ Zaremba, Maciej, Den polske rörmokaren, del 4: Hur spöket ser ut beror på vem som tittar, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051117, s. B06

¹³⁸ Zaremba, Maciej, Den polske rörmokaren, del 5: Den svenska modellen tål inga frestelser, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051119, s. C06

¹³⁹ Frågor och svar kring Zarembas artiklar i DN om den polska rörmokaren, fråga 1, från Byggnads för vidare info se Käll- och litteraturförteckning

Fortsättningsvis säger Byggnads att *"löntagarna ska hålla ihop och inte 'dumpa' priset på arbetsmarknaden"*.¹⁴⁰ Här anspelar man på det fackliga löftet och argumenterar för att det är den utländska arbetskraften som är osolidarisk med sina arbetarbröder. Byggnads menar att de agerat i enlighet med den fackliga solidaritetsidéen.

Zaremba hävdar att det tvärt om var Byggnads som osolidariskt och rent av nationalistiskt, mobbade ut sina klassbröder och han skriver att han *"börjar få svårt för den svenska modellen"*. För Byggnads är modellen outhärdlig då den innebär att facken i Sverige fått en starkare ställning, en ställning som gör att man kan hålla *"ordning och reda på arbetsmarknaden"* vilket är *"en av fackföreningsrörelsens viktigaste uppgifter"*.¹⁴¹

Angående Zarembas jämförelse med patientturismen, där det verkar som om Byggnads anser det vara acceptabelt att svenskarna tjänar på globaliseringen men inte andra, menar Byggnads att det är viktigt att skilja mellan att arbeta i ett land där man bor och att arbeta utomlands och inte följa reglerna.¹⁴²

Då Zaremba intervjuade Byggettans Torgny Johansson förnekade han att Byggnads krävt 145 kronor per timme. Byggnads menar att *"Felet som begicks var att förhandlingsordningen frångicks. I diskussionen ville Laval avvika från den grundläggande förhandlingsordningen och direkt teckna ett avtal på 109 kr/timma. Därav kom de 145 kronorna/timma upp."* Fackföreningen förklarar att anledningen till att man valt just 145 kronor var att det vid den tidpunkten var genomsnittslönen i Stockholmsområdet och att de som senare övertog kontraktet arbetade för 163 kronor i timmen. Byggnads menar här att lönekravet inte alls var orimligt högt. Man menar även att *"Laval erbjöds därefter vid flera tillfällen ett vanligt avtal utan preciserade lönenivåer"*, men att företaget nekat till detta.¹⁴³ Från LO:s håll poängterar man att arbetarna bara tjänade 35 kronor per timme.¹⁴⁴ Detta är dock som nämnt ovan i inledningen en mycket omstridd siffra som inte behöver vara den verkliga, dock anser jag att det finns ett intresse i att här visa på att detta ingick i fackets argumentation för att man agerat solidariskt.

Vår levnadsstandard måste sänkas och bli mer lik den lettiska för att solidariteten ska komma tillbaka tror Knuts Skujenieks, som Zaremba refererar till. Fackets ståndpunkt är att

---

¹⁴⁰ Frågor och svar kring Zarembas artiklar i DN om den polska rörmokaren, fråga 7, från Byggnads för vidare info se Käll- och litteraturförteckning

¹⁴¹ Pettersson, Thord, Mårtensson, Kristina och Bardh, Per, *Arbetskraft till salu – sex månader med öppna gränser*, s. 23

¹⁴² Frågor och svar kring Zarembas artiklar i DN om den polska rörmokaren, fråga 7, från Byggnads för vidare info se Käll- och litteraturförteckning

¹⁴³ Frågor och svar kring Zarembas artiklar i DN om den polska rörmokaren, fråga 8, från Byggnads för vidare info se Käll- och litteraturförteckning

¹⁴⁴ Olauson, Erland, "Ingen tjänar på låga löner", *Dagens Nyheter*, Kultur, 051124, B04

det ”kommer att ta tid och kräva många olika åtgärder” för att ”förbättra levnadsvillkoren i länder som under decennier levt under ett kommunistiskt förtryck”. En sak som krävs enligt facket är ”att medborgarna i dessa länder kan få rimligt bra betalt för sina varor och tjänster”. De tillägger också att ”Ingen skulle däremot tjäna på att lönerna i fler länder pressades neråt. Det skulle endast öka fattigdomen och leda till ytterligare arbetslöshet.”¹⁴⁵

Gällande annonskampanjen menar Byggnads att den hade ”ett huvudsakligt syfte, nämligen att sätta fokus på att (oorganiserade) gästarbetare riskerar att utnyttjas”. Brödtexten bredvid bilden citeras: ”Slavlöner. Byggfusk. Stress. Allt är inte friskt i byggbranschen. Det behövs mer ordning och reda. Om alla arbetsgivare respekterade kollektivavtalet skulle det hjälpa. För kollektivavtalet handlar inte bara om våra löner. Det ger oss trygghet och rättvisa villkor. Och trygga byggnadsarbetare bygger friskare hus.”¹⁴⁶ Återigen åsyftas begreppet solidaritet då man inte vill att någon ska behöva arbeta för slavlöner.

Som svar på Zarembas anklagelse om att Byggnads förfarande varit främlingsfientligt ställer sig LO frågan ”Varför skulle LO först förespråka öppna gränser inom EU, för att sedan försöka jaga ut de arbetare som kommer hit?”¹⁴⁷ Här åsyftas att LO tagit ställning emot de övergångsregler som diskuterades på regeringsnivå 2004, strax före EU utökades med tio nya medlemsländer, däribland Lettland.

3.2.3 Fortsatt polemik kring artikelserien

I en debattartikel menar Bror Perjus, idédebattör från LO, att Zaremba var ”ute efter att nita arbetarrörelsen” och han ifrågasätter varför det inte skrivs om andra exempel där Byggnads lyckats höja de utländska arbetarnas löner. Vidare framhåller han att det är Zaremba som har främlingsfientliga motiv ”under den fantastiska täckmanteln av att göra precis tvärtom”, då han inte inser vikten av kollektivavtal.¹⁴⁸

Perjus tar upp en annars oberörd aspekt i debatten att ”Man skulle kunna vända på saken och hävda att arbetare från andra länder borde ha högre lön än inhemska arbetare, eftersom de tvingas ambulera, leva långa tider långt borta från sina familjer, betala resor och dubbel bosättning, tillfälligt vistas socialt isolerade i ett annat land och kanske har de en stor

---

¹⁴⁵ Ibid, s. B04

¹⁴⁶ Frågor och svar kring Zarembas artiklar i DN om den polska rörmokaren, fråga 16, från Byggnads för vidare info se Käll- och litteraturförteckning

¹⁴⁷ Olauson, Erland, ”Ingen tjänar på låga löner”, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051124, B04

¹⁴⁸ Perjus, Bror, Bräckligt fuskbygge, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051201, s. B04

försörjningsbörda för flera generationer i sitt hemland".¹⁴⁹ Byggnads har alltså, enligt Perjus, inte krävt överlöner. Snarare framstår det som om de kunde begärt mer.

En enskild händelse kan inte representera *"den fackliga rörelsens mål och motiv"* påpekar Perjus och han menar vidare att kravet på 145 kronor i timmen *"bara var ett förhandlingsbud"*. Senare skulle man ha accepterat att gå ner till 109 kronor i förhandlingarna.¹⁵⁰

Detta går helt emot Laval un Partneris juridiska ombud, Anders Elmér's version av skeendet. Han poängterar ett par dagar senare att den lettiska byggfirman redan hade ett lettiskt fackligt avtal och därför inte kunde teckna ett svenskt. Men man kunde ändå *"efter en viss vånda"* tänka sig detta. Problemet då var, enligt Elmér, att Byggnads krävde en för hög lön och han menar att det verkar som om Byggnads egentligen inte ville teckna något avtal.

Avslutningsvis anmärker Elmér på att Byggnads, enligt honom, verkar tro att kollektivavtalen helt kommer att slopas och han anser att facket måste vara kapabelt att ifrågasätta den svenska modellen. *"Även facket måste anpassa sig till att Sverige och världen förändras."*¹⁵¹

Maciej Zaremba svarar med ett eget debattinlägg där han argumenterar för ett internationellt samarbete fackföreningar emellan istället för att, som han anser vara fallet nu, bekämpa varandra, vilket bara *"ger arbetsgivaren än mer svängrum"*. Fortsättningsvis rosar han SAC, syndikalisterna, som *"den enda fackförening i Sverige som välkomnar alla arbetare utan undantag"*.

Han är starkt kritisk till fackföreningsrörelsens människosyn. *"Sverige är numera ett trivsamt ställe för individer och företag som upptäckt att människor i gråzonen - flyktingar, papperslösa och oerfarna arbetsmigranter - kan utnyttjas helt ostraffat eftersom LO tagit sin hand från dem. Ingen ombudsman kommer att ta dem i försvar. Men gärna i förvar."*¹⁵²

I en debattartikel skriven nära på ett och ett halvt år senare menar Zaremba att

LO riktade debatten bort från det essentiella. *"I stället för en livgivande diskussion om solidaritetens villkor valde LO att föra en annan debatt, den om EU - samt andra illvilliga väsen - som vill kvadda 'den svenska modellen'."*¹⁵³

Någon vecka senare polisanmälades Peter Kennerfalk, som arbetade för socialdemokratiska Marita Ulvskog, då hans angrepp mot Zaremba blev alltför kraftiga. *"Som den dreglande*

---

¹⁴⁹ Ibid, s. B04

¹⁵⁰ Ibid, s. B04

¹⁵¹ Elmér, Anders, Vi ville visst teckna kollektivavtal, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051206. s A04

¹⁵² Zaremba, Maciej, Enricos rätt till lön, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051209, s. C04

¹⁵³ Zaremba, Maciej, Goda nyheter för polska rörmokare, *Dagens Nyheter*, Kultur, 070528, s. A04

hunden, fastbunden vid hundkojan, väntande på ett köttben från husse fortsätter polacken att sprida sina hemmasnickrade teser om livet på landets arbetsplatser.” Detta skrev Kennerfalk i sin blogg och fortsätter genom texten att anspela på Zarembas polska ursprung och han kallar honom rabulist, det vill säga folkuppviglare.

Zaremba kommenterade händelsen med att han inte trodde att detta var ett enskilt fall. *”Det finns en tendens - särskilt inom Byggnads - att misstänkliggöra kritiker. En farlig strategi, som uppmuntrar sådana som den här bloggaren.”*¹⁵⁴

3.3 Argumentationslinjer i Dagens Nyheter efter publiceringen av Zarembas artikelserie 10 november, 2005

Det största empiriska materialet återfinns under perioden före Maciej Zarembas artikelserie. Artiklarna återuppväckte dock debatten och som en naturlig följd diskuterades hans anklagelser om att Byggnads agerat främlingsfientligt och osolidariskt. En viktig diskussionspunkt var blockadvakternas rop om ”Go home”.

Ett flertal av argumentationslinjerna återkommer. Exempelvis argumenterar fackföreningsrörelsen genomgående under bägge perioder för att man agerat korrekt då man vidtagit stridsåtgärder eftersom det var nödvändigt att skydda kollektivavtalen och den svenska modellen. En återkommande kritisk argumentationslinje är att Byggnads stridsåtgärder varit protektionistiska och kritikerna ifrågasätter Byggnads inställning till solidaritet.

Då mycket är upprepningar har jag valt att endast återge ett axplock av de argument som inte nämnts ovan. Då det främst, efter artikelserien, var arbetarrörelsen som svarade på Zarembas anklagelser och då de kritiska grupperna mestadels citerar Zarembas artiklar, avhåller jag mig från att upprepa kritiken.

3.3.1 Kritiska argumentationslinjer

Argumentationslinje 1: Byggnads agerande var osolidariskt, protektionistiskt och nationalistiskt och intentionen var enbart att skydda de svenska arbetarna och inte de lettiska.

Den lettiske ekonomiministern, Krisjanis Karins, kritiserar att den svenska regeringen ställt sig bakom Byggnads blockad och att man varnat för lönedumpning. *”Att tala om social*

---

¹⁵⁴ Cho Walsgård, Jonas, S-attack mot Zaremba anmäls, *Dagens Nyheter*, Sverige, 070602, s. A12

*dumpning är förolämpande. Jag tror att det de egentligen syftar på är fri och rättvis konkurrens.*¹⁵⁵

Då förhandlingarna i EG-domstolen inleddes poängterade Laval un Partneris advokat, Ander Elmér, att man inte kan kräva att ett utländskt företag ska teckna kollektivavtal då det finns svenska företag som inte har det. *Kraven mot Laval och stridsåtgärderna innebär social protektionism*¹⁵⁶.

Argumentationslinje 2: Byggnads agerar i egenintresse och utövar maktmissbruk.

Detta argument förekommer endast på ledarsidorna i Dagens Nyheter där tidningen exempelvis skriver att Byggnads tar *”ett groteskt överpris för ett arbete som knappast utförs och som ingen egentligen efterfrågar”*. Vidare benämner man detta som en sorts extraskatt och poängterar att Byggnads bidragit med en miljon till socialdemokraternas valrörelse under 2006.¹⁵⁷

Argumentationslinje 4: Byggnads krävde en lön på 145 kronor per timme vilket var orimligt, de borde nöjt sig med 109 kronor per timme.

Denna argumentationslinje förekommer endast med hänvisning till Zarembas artikelserie. Då LO:s Erland Olausson hävdar att *”Vad Byggnads krävde var att snittlönen i området skulle utgå medan man förhandlade om ackordslönen”*, menar advokaten Anders Elmér att *”Det gick till precis som Zaremba skriver. Till skillnad från Olausson var jag faktiskt med.”*¹⁵⁸

Argumentationslinje 5: Byggnads har diskriminerat Laval un Partneri.

Advokaten Anders Elmér tar upp frågan om diskriminering i anslutning till argumentationslinjen om protektionism, se ovan under argumentationslinje 1.¹⁵⁹

Utöver detta talar man inte från kritikernas sida om hur Byggnads diskriminerat det lettiska företaget.

---

¹⁵⁵ Stenberg, Ewa, SVERIGE FRÅN UTSIDAN. Balter pucklar på dumma svenskar, *Dagens Nyheter*, Fokus, 051127, s. A25

¹⁵⁶ Björklund, Marianne, Många EU-länder följer målet om letterna i Vaxholm, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 070110, s. B08

¹⁵⁷ Makt korrupperar mycket, *Dagens Nyheter*, Dagens huvudledare, 061101, s. A02

¹⁵⁸ Andersson, Bosse, Tveksamt om Byggnads ville ha ett avtal, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051112, s. D07

¹⁵⁹ Björklund, Marianne, Många EU-länder följer målet om letterna i Vaxholm, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 070110, s. B08

Argumentationslinje 6: Byggnads agerande hotar den fria rörligheter av tjänster inom EU.

Den fackliga sidan menar att konflikträtten, det vill säga rätten att ta till stridsåtgärder, är en grundläggande rättighet som går före principen om fri rörlighet i EU:s regelverk. Lavals jurist, Anders Elmér, menar att detta bara är ett tecken på svag argumentation. Dessutom kritiserar han facket för att bara ”använda delar av regelverket” då det inte går att ”att säga att konflikträtten ska vara en nationell fråga och skyddet mot lönedumpning en gemenskapsfråga”. Vidare menar han att det är tydligt att Byggnads agerande begränsar den fria rörligheten av tjänster på ett otillåtet sätt.¹⁶⁰

3.3.2 Defensiva argumentationslinjer

Argumentationslinje 1: Det vore osolidariskt om de lettiska arbetarna skulle ha lägre lön än de svenska, alla har lika stort värde.

Wanja Lundby-Wedin, dåvarande ordförande i LO, skriver i en debattartikel att *”Fackets solidaritet syftar till att förhindra lönedumpning eller andra försämringar av arbetstagarnas anställningsvillkor. Den bygger på överenskommelsen att ingen ska behöva arbeta för lägre lön eller sämre arbetsvillkor än de man kommit överens om.”*

Dessutom anser hon det inte vara *”rimligt att utländsk arbetskraft ska arbeta för sämre villkor i Sverige än inhemsk arbetskraft”* då detta enligt henne är liktydigt med *”etnisk diskriminering”*.¹⁶¹ Wanja Lundby-Wedin blev senare vald till ordförande för Europafacket 22 maj, 2007.¹⁶²

Hans Tilly, Byggnads dåvarande ordförande, säger att det kanske krävs större flexibilitet i hur avtalen skrivs, men det innebär inte att avtal för utländska företag ska vara mindre komplicerade än de för svenska företag. *”Det skulle bli som att deras arbetare var mindre värda. Det tycker inte vi att de är. Det har blivit en konstig diskussion där det faktum att vi vill att alla ska ha samma villkor vridits till att vi skulle vara främlingsfientliga.”*¹⁶³

Argumentationslinje 2: Laval un Partneri bedrev lönedumpning vilket försvagar kollektivavtalen och därmed den svenska modellen.

---

¹⁶⁰ Andersson, Bosse, Fel pröva konflikten i EU-domstolen, *Dagens Nyheter*, 060202

¹⁶¹ Lundby-Wedin, Wanja, Kollektivavtalen är ett skydd, *Dagens Nyheter*, Läsarnas DN, 060328, s. A47

¹⁶² http://www.tco.se/Templates/Page1_____1296.aspx?DataID=5884,080516

¹⁶³ Andersson, Bosse, Byggnads medger fel i Vaxholmsfallet, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051115, s. C08

Från fackligt håll talar man mer generellt om dumpning av löner. Wanja Lundby Wedin förklarar att man riskerar social dumpning om utländska företag tillåts att flytta från land till land och med egna lågavlönade arbetare.¹⁶⁴

Argumentationslinje 3: Lettland hade orealistiska förväntningar på EU-medlemskapet och de saknar förståelse för svenska regler och svensk kultur. Denna argumentationslinje förekommer inte alls under perioden efter Zarembas artikelserie.

Argumentationslinje 4: Byggnads hade rätten på sin sida då de vidtog stridsåtgärder eftersom Laval un Partneri vägrade att skriva på kollektivavtal. LO:s dåvarande avtalssekreterare Erland Olauson förklarar varför det inte blev något kollektivavtal med att det först handlade om ett missförstånd och sedan ovilja från företagets sida.¹⁶⁵

Wanja Lundby-Wedin menar att då Laval un Partneri vägrat att teckna kollektivavtal hade facket rätt att ta till stridsåtgärder.¹⁶⁶

Argumentationslinje 5: Svenska lagar måste gälla i Sverige.

Denna argumentationslinje förekommer inte alls under perioden efter Zarembas artikelserie.

Argumentationslinje 6: Bakom konflikten låg andra intressen än Laval un Partneris, däribland Svenskt näringslivs och högerns vilja att sänka de svenska lönerna.

Hans Tilly, Byggnads dåvarande ordförande, förklarar sin syn på varför Vaxholmskonflikten lett till så många upprörda känslor. *”Det beror på Svenskt Näringsliv som har finansierat advokater som tidigt var med i bilden och som hållit liv i frågan långt efter det att företaget lämnade Sverige.”*¹⁶⁷

---

¹⁶⁴ Johansson, Astrid, EN DAG MED Wanja Lundby-Wedin, *Dagens Nyheter*, Söndag, 051120, s. A05

¹⁶⁵ Andersson, Bosse, Tveksamt om Byggnads ville ha ett avtal, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051112, s. D07

¹⁶⁶ Lundby-Wedin, Wanja, Kollektivavtalen är ett skydd, *Dagens Nyheter*, Läsarnas DN, 060328, s. A47

¹⁶⁷ Andersson, Bosse, Byggnads medger fel i Vaxholmsfallet, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051115, s. C08

4. Analys

4.1 Analys av argumentationslinjerna

Det största empiriska materialet återfinns under den första tidsperioden före publiceringen av Maciej Zarembas artikelserie, men jag anser det ändå vara möjligt att analysera och dra slutsatser av hur argumentationen förändrats.

4.1.1 Kritikernas argumentation

Kritikerna menar att facket agerat i protektionistisk anda då man inte vill tillåta konkurrens. Detta kan förstås som en kritik av den arbetarfackliga solidariteten som LO hävdar i hänsyftning till kollektivavtalen. LO vill teckna kollektivavtal för att alla löntagare ska få samma utdelning på respektive arbetsplats, därmed minskar man också konkurrensen arbetarna emellan då man kämpar mot ett gemensamt mål. Enligt kritikerna kan detta inte appliceras på Vaxholmskonflikten eftersom det lönekrav man ställde inte var realistiskt. Byggnads anklagades för att enbart arbeta utefter sina egna medlemmars, läs svenska byggnadsarbetares, intressen. Man menar att det inte handlar om att stävja konkurrens arbetarna emellan utan konkurrens mellan de lettiska och de svenska arbetarna.

Frågan kompliceras av att de lettiska arbetarna inte var anslutna i det svenska facket. Detta bör dock enligt LO:s definition av den arbetarfackliga solidariteten inte spela någon roll, men i praktiken blir det betydelsefullt då lönekravet inte kom från de lettiska arbetarna själva. Alltså arbetade man inte för ett gemensamt mål utifrån de lettiska arbetarnas behov, om man tolkar kritiken, utan utifrån de svenska arbetarnas gemensamma mål.

Då kritikerna, under perioden efter artikelserien, jämför med att det finns svenska företag som inte har kollektivavtal, talar man om att den arbetarfackliga solidariteten inte appliceras utefter lika villkor. Här kan en parallell dras till Johansson och Åströms undersökning där de talar om ett såkallat vi- och dem-tänkande. De hävdar att de lettiska arbetarna inte skulle ha kommit att tillhöra den svenska fackliga gemenskapen fullt ut även om ett kollektivavtal tecknats. För att koppla till Liedmans teorier, kan detta snarast liknas vid en mekanisk solidaritet, där gemenskapen tar ände vid nationsgränsen. Det är alltså, enligt kritiken, inte en fråga om den solidaritet Marx representerade, det vill säga där samhörigheten återfanns inom arbetarklassen oavsett nationalitet.

Tilläggas bör att under den första perioden talar kritikerna om Byggnads intresse att skydda sina egna medlemmar, detta nämns inte under den andra perioden. Det kan också vara en anledning till att Byggnads och LO under den första perioden argumenterar starkare för den svenska modellens och kollektivavtalens betydelse och att de under den andra perioden talar mer om solidariteten med de lettiska arbetarna, se nedan.

Parallellen att det finns svenska företag som inte heller har kollektivavtal uppkommer först efter Zarembas artiklar. Detta är något Zaremba tar upp i den andra artikeln och kritikerna influeras här märkbart av vad han skrivit.

Intressant är att både Peter Wolodarski och Niklas Ekdal, redan före artikelserien, tar upp den solidariska aspekten ur ett moraliskt perspektiv. Detta märks dock under den första perioden inte nämnvärt av i den fackliga defensiven och detta skulle kunna förklaras av att den övriga kritiken var så pass varierad att dessa argument inte fick det genomslag Zaremba fick.

Gällande anklagelsen om Byggnads maktmissbruk kan en fråga uttydas i undertexten. Det är frågan om det är kompatibelt att vara maktfull och samtidigt solidarisk. Något att teoretisera över är om det i så fall skulle det då innebära en form av välgörenhet. Att vara solidarisk i maktposition innebär ju att man är det med någon som man inte ömsesidigt är beroende av, det som Liedman kallar kontrastsolidaritet. LO poängterar att man inte bedriver denna sorts solidaritet, utan att man utgår från gemensamma behov och värderingar.

Den tredje kritiska argumentationslinjen går ut på att Byggnads lönekrav var orimligt. Här finns också en antydning om att Byggnads inte egentligen ville ha något avtal med Laval. Syftet skulle då ha varit att få de lettiska arbetarna att återvända hem, som i utropen ”Go home”. Detta handlar då alltså, enligt kritiken, om ett nationalistiskt agerande istället för en internationalistisk arbetarsocialism.

Slutligen menar man från kritiskt håll att Byggnads, genom sitt handlande, hotar den fria rörligheten av tjänster inom EU. Här väver man alltså in EU:s solidaritetsidé, att man förenat ett flertal unioner för att skapa en gemenskap. Genom denna gemenskap finns en förhoppning om att en känsla av solidaritet, som Liedman benämner en institutionaliserad solidaritet, ska uppstå. Detta innebär alltså att man genom gemensamma lagar och institutioner inom unionen ska bygga upp en välfärd som alla medlemmar kan ta del av.

I anslutning till detta kan en parallell även dras till Anna Johanssons undersökning där hon menar att en känsla av gemenskap är en förutsättning för fri rörlighet inom EU. Denna känsla kan inte uppstå om identiteten utgår från nationell tillhörighet, oavsett om särskiljningen är positiv eller inte.

Anders Elmér menar att facket ser konflikträtten som en nationell fråga och skyddet mot lönedumpning som en gemenskapsfråga. Men konflikträtten relaterar till den arbetarfackliga idén om kollektivavtal och skyddet mot lönedumpning till det fackliga löftet, som i och för sig korrelerar tätt till varandra. Det finns dock en problematik i att se detta som en nationell kontra internationell fråga. Det fackliga löftet är ju, enligt LO, grunden till gemenskapen som deras solidaritet grundar sig i.

4.1.2 Den fackliga sidans argumentation

Den fackliga sidan argumenterar för solidariteten med de lettiska arbetarna i Byggnads agerande. Detta framkommer dock tydligast under perioden efter Zarembas artiklar. Under den första perioden säger Hans Karlsson att *”De nya medlemsländerna ska växa, men inte på bekostnad av att arbetstagarna i andra länder tvingas försämra sina villkor”*.

I ett tidigt Sverige handlade arbetarsolidariteten mycket om en kamp för de fattiga, då arbetarklassen var mycket utsatt. Detta var dåtidens gemenskap och den blev i Sverige oerhört framgångsrik, mycket tack vare kollektivavtalen och det faktum att Sverige inte medverkade i något av världskrigen. Idag ligger den svenska arbetargemenskapen mer i att försvara sin position och kollektivavtalen, som arbetarrörelsen anser, varit bidragande till den positionen. Det finns säkerligen en farhåga att de svenska arbetarnas position kan komma att undergrävas. Facket hävdar sin internationella solidaritet i detta med att ingen ju skulle tjäna på att lönerna pressades nedåt i flera länder. Konsekvensen skulle enbart bli att fattigdomen ökade.

Den svenska modellen har inneburit att fackföreningsrörelsen fått en starkare politisk ställning och att de kan hålla *”ordning och reda på arbetsmarknaden”*. Det går här även att återkoppla till Zeki Yalcins forskning där han menar att LO:s syfte varit att behålla kontrollen över invandringen.

Under den andra perioden argumenterar arbetarrörelsen kring solidariteten. Här syns en tydlig förskjutning i retoriken. Den fackliga sidan vill framhäva sin egen solidaritet och även kritikernas brist av den samma. Wanja Lundby-Wedin talar exempelvis om *”etnisk diskriminering”*.

Då kollektivavtalen av arbetarrörelsen upplevs som en så stor del av deras solidaritet, blir deras argument om lönedumpning som ett hot en anklagelse gentemot Laval för att vara osolidariskt. Indirekt riktas även anklagelsen till de lettiska arbetarna, då de ju bryter mot det fackliga löftet som i det här avseendet får anses som internationellt genom Marx *”Proletärer i alla länder – förenen eder”*. Den fackliga sidan argumenterar här alltså mycket defensivt.

Detta skiljer sig under den andra perioden då man mer generellt talar om lönedumpning och inte alls i lika stor utsträckning. Detta blir logiskt då man vill visa sig stå på de lettiska arbetarnas sida.

Argumentet att Lettland hade orealistiska förväntningar på sitt EU-medlemskap går i samma anda som ovan. Retoriken syftar till att styra bort frågan från Byggnads agerande till en mer generell nivå. Denna argumentationslinje förekommer inte alls under den andra perioden, vilket överensstämmer med att man då ville poängtera sin solidaritet med letterna.

Det är inte konstigt att den fackliga sidan argumenterar för att svenska lagar ska gälla på svensk arbetsmarknad. Detta är en av fackföreningsrörelsens förutsättningar och det har varit närmast en självklarhet kring detta sedan början på 1900-talet. Förutsättningarna på den svenska arbetsmarknaden skulle helt förändras om utländska avtal tilläts. Det är däremot anmärkningsvärt att detta argument inte alls återfinns under perioden efter artikelserien. Det är talande att man från fackligt håll undviker även denna typ av argument. Detta beror troligtvis dels återigen på att arbetarrörelsen vill fokusera på att visa att Byggnads agerat i egenskap av solidaritet och dels att Byggnads fått kritik för att vara främlingsfientliga. Även om argumentationslinjen i sig inte är främlingsfientlig skulle den kunna uppfattas som nationalistisk och kritiserande gentemot letterna.

Från arbetarrörelsens håll menar man att bakom konflikten låg högerens intresse att sänka lönerna. Denna retorik går ut på att få de borgerliga att framstå som de osolidariska med arbetarna i den klassiska dikotomin mellan arbete och kapitalets namn.

4.2 Analys av Zarembas och Byggnads syn på Vaxholmsfallet

Byggnads och Zarembas syn på solidaritet skiljer sig markant och det är viktigt att ha denna förståelse för att kunna analysera debatten dem emellan. Det är dessutom viktigt för att förstå varför de har skilda åsikter om vad som skedde i Vaxholm.

I fackföreningarnas definition av solidaritet ingår ett stort mått av ansvar. Solidaritet är inte välgörenhet, som Liedman menar sorteras under begreppet kontrastsolidaritet, det är något man ska förtjäna. För att förtjäna solidariteten måste man gå in i en gemenskap där man accepterar gruppens värderingar och målsättning. Ett exempel på detta är det fackliga löftet. Närmast påminner detta, som nämnt ovan, om vad Liedman kallar en mekanisk solidaritet, där man binds till gemenskapen genom sin likhet med gruppen och genom att man delar samma värderingar. Problemet med denna i anslutning till Zarembas syn på solidaritet är att gemenskapen ofta inte sträcker sig längre än till nationsgränsen. Även om den svenska

arbetarrörelsen menar att de företräder en internationell arbetarsolidaritet á la Karl Marx, finns här en problematik med den svenska, nationalstatliga modellen.

De sociala rättigheterna i Sverige riktar sig naturligt till dem som är svenska medborgare. Det är en del av medborgarskapets innebörd. Under Vaxholmskonflikten blev problematiken kring globaliseringen alltmer tydlig. Frågor om medborgerliga kontra mänskliga rättigheter ställdes mot varandra. Zaremba menar att mänskliga rättigheter är viktigare än medborgerliga. Hans definition av solidaritet sammanfaller mer med Marx tanke om en gemenskap över nationsgränserna. Han förespråkar en solidaritet där man ser till den svages behov framför sina egna (om man nu befinner sig i överläge). Det handlar om en osjälviskhet som inte begränsas av om man får något tillbaka. Solidariteten ska inte påverkas av om konsekvensen blir att man tjänar eller förlorar på agerandet. Här glider hans definition delvis över i kontrastsolidariteten som i sig utgör en del problematik. Liedman menar att, eftersom den inte utgår från ett ömsesidigt beroende, kan den vara bräcklig. Detta då den är bunden av den starkare partens välvilja och den är inte beständig.

Zaremba menar att det inte spelar någon roll om den utländske arbetaren tjänar mindre än den svenske eftersom han ändå tjänar mycket bättre än hemma. Utgår man från ett perspektiv där internationalism och nation samt egenintresse och solidaritet står emot varandra menar Zaremba att Byggnads fokus är att just dess egna medlemmar ska ha en skälig lön. Denna form av egenintresse involverar enligt Zaremba inte alla arbetare internationellt sett, utan bara de svenska och då framförallt, i det här fallet, Byggnads medlemmar. Detta relaterar även till det ovan nämnda problemet, att de lettiska arbetarna inte delade Byggnads mål och att lönekravet inte var ställt utifrån deras behov.

Byggnads menar i sin argumentation i Dagens Nyheter att det inte finns något främlingsfientligt i att de svenska lönerna och arbetsvillkoren måste skyddas då det bara följer den fackliga solidaritetsidéen och således alla arbetares intressen. De svenska arbetarna framstår i vissa artiklar som mer solidariska, enligt den fackliga definitionen, då de antas vara mer benägna att hedra det fackliga löftet. Det finns en underliggande moralisk påminnelse i denna argumentation, nämligen att den som är solidarisk också förtjänar solidaritet tillbaka. Underförstått skulle då bli att den som inte agerar i enlighet med den fackliga solidaritetstanken inte förtjänar att bemötas med solidaritet.

En grundläggande skillnad i hur fackföreningsrörelsen och Zaremba resonerar kring välfärdsklyftorna i Europa är att Zaremba menar att det mest solidariska och effektiva vore om alla länder rörde sig mot spektrumets mittfåra. Med detta vill säga att de fattigare ländernas välfärd ökas samtidigt som de rikares minskas. Enligt detta resonemang lever vi i

väst i ett överflöd och vi skulle inte ta skada av att minska detta. Den fackliga synen är att det inte skulle kunna gynna någon om de rikare länderna sänkte sin standard då man tar ett steg tillbaka i utvecklingen.

4.3 Slutsatser

Jag ser en förskjutning i argumentationen som alltmer går från att försvara det nationella, det vill säga den svenska modellen, välfärden och kollektivavtalen till att försvara den fackliga solidaritetsidéen. Däremot är detta inte en helt linjär utveckling och uppkomsten av nya argumentationslinjer innebär inte alltid att de gamla överges.

Zarembas kritik går till stor del ut på att Byggnads agerat osolidariskt. De övriga kritikerna talar i relativt lika utsträckning om att Byggnads agerat protektionistiskt, diskriminerande och nationalistiskt före och efter artikelserien. Men debatten kom efter Zarembas artiklar att fokuseras kring detta och det menar jag är en konsekvens av att Zarembas starka kritik fick ett sådant genomslag och väckte så starka känslor. Därmed anser jag att min inledande hypotes stämmer väl in på hur debatten faktiskt förändrades.

Gällande spänningen mellan egenintresse och solidaritet framgår av debatten att Byggnads under Vaxholmskonflikten agerat utifrån bägge begreppen. Facket har ett egenintresse där deras fokus ligger på deras egna medlemmar och det finns en logik i det då incitamentet att ansluta sig till facket annars helt skulle försvinna. Byggnads agerade, utefter deras syn på solidaritet, i enlighet med denna.

Byggnads har under konflikten främst utgått från en nationell solidaritetsidé då de under konflikten hela tiden hänvisat till vikten av kollektivavtal och betydelsen av den svenska modellen. Däremot förändras deras inställning, åtminstone i debatten, något efter artikelserien. Då fokuserar de på att hävda solidariteten med de lettiska arbetarna. Detta är dock mycket retorik och det finns inget agerande under denna konflikt som visar på detta. Det är tydligt att man velat skydda de svenska arbetarna och den svenska arbetsmarknaden.

I och med detta framgår det också att Byggnads i sitt agerande utgått från ett tänkande i vi- och dem- termer. Däremot förändras deras argumentation från detta resonande då man börjar tala mer om solidariteten med de lettiska arbetarna. Här ser man dem som en del av den internationella arbetarklassens gemenskap och det är denna man, efter artiklarna, försöker hävda att man utgått från.

En slutsats är att Byggnads och LO behöver ifrågasätta sin inställning till solidaritet och hur den ska komma till uttryck i en alltmer globaliserad värld.

4.4 Personlig reflektion

Byggnads menar att man av omtanke även om de utländska arbetarna vill att alla ska tjäna lika mycket. Man är internationalistisk i den mån att man hävdar alla likas värde oavsett nationalitet och man är solidarisk ur ett arbetarperspektiv då man kämpar för bättre villkor för arbetstagarna. Den fackliga synen är att det inte skulle kunna gynna någon om de rikare länderna sänkte sin standard då man tar ett steg tillbaka i utvecklingen.

Detta handlar för mig om människosyn. Jag anser, liksom Zaremba, att vi i väst inte bör ha några problem att minska vår välfärd, konsumtion och vårt överflöd.

Fackföreningarna menar att de, genom att hindra arbetsgivarna från att anställa billigare arbetskraft som de anser leder till lönedumpning, hjälper till att förhindra en allmän sänkning av lönerna i samhället. Detta innebär i sin tur att man upprätthåller ett visst människovärde för folket, läs det svenska folket, som då slipper få sänkta löner. Men samtidigt utesluter man dem som kanske inte har något annat val än att arbeta för en lägre lön.

Detta skulle kanske av vissa kunna motiveras med att det är ett pris som måste betalas för den bredare massans skull. Men det blir alltmer av ett dilemma då rörligheten ökar över gränserna. Som nämnt ovan handlar det om konflikten mellan människovärde och medborgarvärde. Frågan blir om priset fortfarande är värt att betala och för vems skull man betalar det.

Detta innebär dock inte på något vis att det måste vara felaktigt att kämpa för de svenska arbetarnas arbetsvillkor. Man skulle till och med kunna hävda att det är nödvändigt, att utan den kampen skulle kanske en del av välfärden gå förlorad. I förlängningen skulle detta innebära att Sverige inte kan importera arbetskraft alls och dessutom att ingen skulle emigrera till Sverige då de inte skulle tjäna på det.

Zaremba skriver att det inte är bra om den svenska modellen ska representeras av Vaxholmsexemplet. I hans text finns en antydning att Byggnads värnar om de nationella intressena framför de internationella. Jag menar att Zarembas iakttagelse i det här fallet är korrekt. Då Byggnads inställning till solidaritet framstår som mekanisk innebär det i sig att nationsgränserna spelar roll.

Från att det fackliga solidaritetsbegreppet under tidigt 1900-tal syftade till att stärka de fattiga arbetarnas position i samhället blev det under välfärdsbygget under efterkrigstiden ett begrepp som kopplades samman med den svenska modellen. Idag är det fortfarande nära knutet till den nationella välfärdsstaten. I en tid av ökad globalisering och

arbetskraftsmigration riskerar konsekvensen att bli en utestängning av vissa grupper och i hänseende till detta menar jag att Zarembas kritik, gällande just detta, var fullt befogad.

4.5 Sammanfattning

Vaxholmskonflikten var en viktig händelse då den påverkat synen på Sveriges arbetsmarknad. Hela den svenska modellen och kollektivavtalen i synnerhet började ifrågasättas och frågor om vad solidaritet och vem den är till för väcktes. Då Byggnads, under senhösten 2004, vidtog stridsåtgärder mot Laval un Partneri ledde det till en häftig debatt i media. Byggnads agerande diskuterades och kritiserades starkt för att ha varit osolidariskt, protektionistiskt och nationalistiskt. DN-journalisten Maciej Zaremba skrev under hösten 2005, en mycket uppmärksammas artikelserie där han kraftfullt kritiserade Byggnads agerande.

Mitt syfte med denna undersökning var att undersöka den offentliga debatten i Dagens Nyheter. Jag ville granska de olika parternas argumentationslinjer för att se hur man argumenterade kring solidaritet och jag ville analysera artiklarna utifrån ett perspektiv där spänningen mellan solidaritet och egenintresse samt nationskänsla och internationalism kunde kompliceras.

För att förstå debatten mellan Zaremba och Byggnads behövs en insikt i hur deras syn på solidaritet skiljer sig. Byggnads representerar vad idéhistorikern Sven-Eric Liedman kallar en mekanisk solidaritet. Den utgår från en gemenskap där alla i gruppen strävar mot samma mål i ett ömsesidigt beroende. Gemenskapen stannar dock vid nationsgränsen. Zarembas syn lutar mer mot Karl Marx syn på solidaritet, där gemenskapen istället utgår från klasstillhörighet. Hans syn kombineras dock av vad Liedman kallar kontrastsolidaritet, det vill säga där det inte handlar om ett ömsesidigt beroende utan snarast om välgörenhet.

Dessutom utgick jag från hypotesen att kritikernas argumentation mer kom att fokusera kring solidaritet efter Zarembas artikelserie, vilket borde leda till att facket alltmer motiverade sitt agerande utifrån sin solidaritetsidé. Denna hypotes visade sig stämma då jag noterade en tydlig förändring i fackets retorik. En slutsats jag drog var att i en tid av ökad globalisering och arbetsmigration är Byggnads och LO i behov av att ifrågasätta sin inställning till solidaritet och hur den ska komma till uttryck.

5. Käll- och litteraturförteckning

5.1 Tryckta källor

- Andersson, Bosse, Kollektivavtalen måste skrivas om, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050203, s. C07
- Andersson, Bosse, Byggblockad hindrar inte polskt företag, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050309, s. B06
- Andersson, Bosse, Vaxholmstvist kan ta år att lösa juridiskt, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050312, s. D09
- Andersson, Bosse, ”Sop-uttalande ej brott”, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051004, s. C08
- Andersson, Bosse, LO träffar avtal med Lettland, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051015, s. D09
- Andersson, Bosse, Tveksamt om Byggnads ville ha ett avtal, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051112, s. D07
- Andersson, Bosse, Byggnads medger fel i Vaxholmsfallet, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051115, s. C08
- Andersson, Bosse, Fackens motståndare dominerar Vaxholmsdebatt, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051130, s. B08
- Andersson, Bosse, Fel pröva konflikten i EU-domstolen, *Dagens Nyheter*, 060202
- Barkman, Clas, SVERIGE FRÅN UTSIDAN: Systembolaget och jämställdheten går på export, *Dagens Nyheter*, Fokus, 050508, s. A23
- Björklund, Marianne, EU-chef tvingas till ursäkt, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051014, s. B08
- Björklund, Marianne, Svensk misstro mot EU i avtalsfrågan, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 051026, s. B07
- Björklund, Marianne, LO räknar med stöd från flera EU-länder i Vaxholmsfallet, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 060201, s. C06

- Björklund, Marianne, Många EU-länder följer målet om letterna i Vaxholm, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 070110, s. B08
- Bolling, Anders, Blockad ger EU-kris. Lettland hotar vända sig till EU-kommissionen efter stoppat skolbygge i Vaxholm, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 041129, s. C05
- Bolling, Anders, Byggnads blockad hamnar i AD. Försöket att komma överens med det lettiska byggföretaget misslyckades, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041202, s. A14
- Bolling, Anders, Vaxholm är en del av den historiska avtalskampen, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041204, s. A13
- Bolling, Anders, Lettisk motoffensiv i byggkonflikten, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041208, s. A10
- Bolling, Anders, Laval slöt kollektivavtal efter Byggnads krav, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041217, s. A08
- Bolling, Anders, Totalt stöd för svensk modell. Högt moraliskt tonläge när riksdagen debatterade kollektivavtal, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041218, s. A12
- Carlbom Mats, Svenska byggjobbare skyddas, de vill inte ha hit gästarbetare, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041130, s. A09
- Carlbom Mats, Persson stöder Byggnads blockad, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041203, s. A17
- Carlbom Mats, Byggkonflikten trappas upp. Elektrikerna slöt upp i blockaden mot lettiska företaget, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041204, s. A12
- Cho Walsgård, Jonas, S-attack mot Zaremba anmäls, *Dagens Nyheter*, Sverige, 070602, s. A12
- Ekdal, Niklas, Om solidariteten var på riktigt, *Dagens Nyheter*, Ledare, 051106, s. A04
- Elmér, Anders, Vi ville visst teckna kollektivavtal, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051206, s. A04
- Eriksson, Göran, Diskriminerande behandling av utländska företag, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041204, s. A12
- Gustafsson, Sten, Vaxholmsblockaden till Högsta domstolen, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 050107, s. A17
- Jacobsson, Cecilia, Tusentals till försvar för kollektivavtalen, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050318, s. C04

- Jacobsson, Cecilia, Byggbranschen vill införa minimilöner i Sverige, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050829, s. B02
- Jacobsson, Cecilia, Ingen stöd för utspel om minimilöner, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 050830, s. B07
- Jacobsson, Cecilia, Lettisk breddsida mot svenska facket, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, , 050921, s. B10
- Jacobsson, Cecilia, ”Bakläxa för Sverige i EU:s domstol”, *Dagens Nyheter*, Ekonomi, 071219, s. D2
- Johansson, Astrid, EN DAG MED Wanja Lundby-Wedin, *Dagens Nyheter*, Söndag, 051120, s. A05
- Karlsson, Hans och Österberg, Sven-Erik, Ny lagstiftning ska säkra villkor enligt kollektivavtal, *Dagens Nyheter*, Debatt, 050407, A06
- Larsson Lars, Göran Persson orolig för ”social turism”, *Aftonbladet*, 031121, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article177907.ab>
- Lundby-Wedin, Wanja, Kollektivavtalen är ett skydd, *Dagens Nyheter*, Läsarnas DN, 060328, s. A47
- Olauson, Erland, ”Ingen tjänar på låga löner”, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051124, B04
- Perjus, Bror, Bräckligt fuskbygge, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051201, s. B04
- Stenberg, Ewa, SVERIGE FRÅN UTSIDAN. Balter pucklar på dumma svenskar, *Dagens Nyheter*, Fokus, 051127, s. A25
- Sundström, Anders, Tvist om löner till lettiska snickare, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041105, s. A18
- Wolodarski, Peter, Varning för protektionism, *Dagens Nyheter*, Ledare, 041125, s. A02
- Wolodarski, Peter, Byggnads göder sig själva, *Dagens Nyheter*, Ledare, 041204, s. A04
- Wolodarski, Peter, LO gör skillnad på letter och filippinier, *Dagens Nyheter*, Ledare, 041221, s. A04
- Wolodarski, Peter, Mobben segrade, *Dagens Nyheter*, Ledare, 050211, s. A02
- Wolodarski, Peter, Kalla det inte solidaritet, *Dagens Nyheter*, Ledare, 050319, s. A02
- Wolodarski, Peter, Land ska med lag byggas, *Dagens Nyheter*, Ledare, 051008, s. A04

- Zaremba, Maciej, Den polske rörmokaren, del 1: Spöket kör en liten bil med utländska skyltar, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051110, s. B08
- Zaremba, Maciej, Den polske rörmokaren, del 2: Skolbygget blev ett europeiskt ödesdrama, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051111, s. B08
- Zaremba, Maciej, Den polske rörmokaren, del 3: I landet Nenezimigs är det inte så noga, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051115, s. B06
- Zaremba, Maciej, Den polske rörmokaren, del 4: Hur spöket ser ut beror på vem som tittar, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051117, s. B06
- Zaremba, Maciej, Den polske rörmokaren, del 5: Den svenska modellen tål inga frestelser, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051119, s. C06
- Zaremba, Maciej, Enricos rätt till lön, *Dagens Nyheter*, Kultur, 051209, s. C04
- Zaremba, Maciej, Goda nyheter för polska rörmokare, *Dagens Nyheter*, Kultur, 070528, s. A04
- TT, Byggnads fick hästhuvud av Muf, *Dagens Nyheter*, INL – Inland/Inrikes, 041204, s. A12
- Byggnads är inte Sverige, *Dagens Nyheter*, Dagens huvudledare, 051007, s. A02
- Makt korrumpierar mycket, *Dagens Nyheter*, Dagens huvudledare, 061101, s. A02

5.2 Litteratur

- Blomqvist, Håkan ”’Sverige åt svenskarna’ eller gemensam organisering?”, *Fronesis* Nr 27, 2008
- Blomqvist, Håkan, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, Scandbook, Falun, 2006
- Göransson, Ingemar och Holmgren, Anna, *Löftet – löntagarna och makten på arbetets marknad*, Elanders Gummessons, Falköping, 2000
- Horgby, Björn, *Dom där Främlingsfientligheten och arbetarkulturen i Norrköping 1890-1960*, Carlsson bokförlag, 1996
- Höög, Roger, *Den svenska modellen och dess nya utmaningar*, D-uppsats, Göteborgs universitet, Juridiska institutionen, 2007
- Johansson, Anna, *Berättelser om Sverige - En narrativ analys av nationellt identitetsskapande på Dagens Nyheter's insändarsidor*, C-uppsats, Lunds Universitet, Statsvetenskapliga institutionen, 2006

- Johansson, Sofia och Åström, Anna, *LO och kampen om den svenska modellen – En diskursanalys av Vaxholmskonflikten*, C-uppsats, Linköpings universitet, Institutionen för tematisk utbildning och forskning, 2005
- Liedman Sven-Eric, *Att se sig själv i andra. Om solidaritet*, Albert Bonniers Förlag, Danmark, 1999
- Persson, Ingvar, *Konflikten i Vaxholm. Svensk arbetsmarknad i förändring*, Premiss förlag, Kalmar, 2005
- Svenska Byggnadsarbetareförbundet. Byggettan, *Fallet Vaxholm: Vi tog matchen mot ojusta regler på arbetsmarknaden*, Stockholm, 2005
- Yalcin, Zeki, *Solidaritet eller egenintresse. Landsorganisationen och invandrarna 1946-1999 - ett kapitel av svensk historia*, Stockholm, Södertörns Högskola, kommande utgivning, går att få tag på via Håkan Blomqvist på Södertörns högskola

5.3 Webb

- http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O333273&i_word=solidaritet, sökord ”solidaritet”, 080502
- http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=320462&i_word=svenska%20modellen, sökord ”den svenska modellen”, 080502
- <http://sv.wikipedia.org/wiki/Kollektivavtal>, 080412
- http://www.tco.se/Templates/Page1____1296.aspx?DataID=5884, 080516
- [http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/08AD9D6C451CE06CC1256F3C002BC86E/\\$file/arbetskraft2.pdf](http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/08AD9D6C451CE06CC1256F3C002BC86E/$file/arbetskraft2.pdf), Pettersson, Thord, Mårtensson, Kristina och Bardh, Per, *Arbetskraft till salu – sex månader med öppna gränser*

5.4 Övriga källor

- Frågor och svar kring Zarembas artiklar i DN om den polska rörmokaren, finns att tillgå på Byggnads huvudkontor i Stockholm, Hagagatan 2, kontakt Humla Einarsdottir